

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ

A TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETI TANÁROK ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK
KÖZLÖNYE

FELELŐS SZERKESZTŐ:

NAGY LÁSZLÓ

1905
JANUÁR

XX. ÉVFOLYAM

I. FÜZET

===== MEGJELENIK HAVONKÉNT =====

BUDAPEST
SINGER ÉS WOLFNER KÖNYVKERESKEDÉS
Andrássy-ut 10.

TARTALOM.

TANÍTÓKÉPZÉS.		Oldal
Gyertyánffy István	...	1
ó. Zirzen Janka	...	2
N. L. Lakits Vendel	...	3
Katonáné Thuránszky Irén jubileuma	...	4
—c. Molnár Mária jubileuma	...	11
Beyer József. A gyermektanulmányozás a tanítóképző-intézetekben. (A bajai tanítóképző testületének javaslata)	...	14
Amberg József. Néptanító és egyetem	...	21
ELMÉLET.		
Budinszky Károly. Az elemi rajzoktatás reformja. Második közlemény	...	25
Simkó Endre. A gazdaságtan tanítása a népiskolában	...	34
IRODALOM.		
Vajda Péter. Peres Sándor neveléstana	...	41
VEGYESEK.		46
Pénztári kimutatás	...	48
Kérelem	...	48

Szerkesztőség: Budapest, VIII. Üllői-út 16/b.

Kiadóhivatal: Budapest, VI. Andrássy-út 10.

Egyesületi tagdíj:

<i>évenként</i>	8 korona
<i>félévi részlet</i>	4 korona

Előfizetési díj:

<i>egész évre</i>	8 korona
<i>félévre</i>	4 korona

A **«Magyar Tanítóképző»** megjelenik — július és augusztus kivételével — havonként legalább 2 és félnyi terjedelemben.

Egyesületi tagok a „Magyar Tanítóképző”-t a tagdíj fejében kapják. **Tagsági jelentkezések Sztankó Béla** főtítkárhoz (Budapest, I. Mozdony-u. 5/b.) intézendők.

A tagdíjak **Horvay Ede** egyesületi pénztárhoz (**Budapest I., Attila-utca 23. sz.** küldendők be.

A **reklamációk** és **előfizetési pénzek** a kiadóhivatalhoz (Singer és Wolfner könyvkereskedése) intézendők.

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ

XX. ÉVFOLYAM.

1905. január

I. FÜZET.

TANÍTÓKÉPZÉS.

Gyertyánffy István.

Gyertyánffy István december hóban töltötte be életének hetvenedik évét. Ez alkalmából öt volt kartársai, a budai polgári és elemi képző testületei s tisztelői nagy számmal üdvözölték.

Kitűnt ez üdvözletekből, hogy habár Gyertyánffy István több mint öt éve van „nyugalomban” s életét a budapesti gellérthegyi tuskulanumban teljes visszavonultságban tölti, az iránta való szeretet és tisztelet mitsem veszített erejéből s melegéből.

Nem is csoda!

Gyertyánffy oly mélyen szántott népoktatásunk s különösen tanítóképzésünk töretlen talajában, hogy őt mindennap nem látnunk, szellemét szakadatlan nem éreznünk szinte lehetetlen. Hiszen gyakorlati munkánk közben folyton azon intézményekkel van dolgunk, amelyeket az ő teremő szelleme létesített; s reformtörekvéseink közben pedig minduntalan azon eszmékbe ütközünk, amelyeket ő vetett felszínre.

Tessék csak elolvasni a székykereszturi „Emlékiratot” az 1871. évről s „A budapesti elemi és polgári tanítóképző-intézetek multját és jelenét” az 1885. évről s a Néptanítók Lapja évfolyamait és megtudjuk ezekből, ha nem tudnók különben, hol van a kezdete a képzők négy évfolyamra való emelésének s az 1881. és 1882. évi tanterveknek, a polgáriskolai képző, a tanítóképző-intézeti tanárképző létrejöttének, az elemi képzők internátusokkal való ellátásának. Megtudjuk ez iratokból, ki pengette először az igazgató tanácsi intézmény átalakítását, az állami tanítóképesítő vizsgáló bizottságok eszméjét, sőt a tanítóképző tanárok közös tanácskozásainak gondolatát. Abból az agyból származtak, amely közel félszázad lázasan alkotó munkája után most a csendes szemlélődés és munkásság fenséges nyugalját élvezi.

Mi, akik Gyertyánffy multját, hagyományait bele-beledobjuk az élet forgatagába s a folyton fejlődő élet követelményei szerint idomítgatjuk, kegyelettel gondolunk a nagy úttörőre, a nagy idők élő tanújára. S habár nem szól, érezzük, hogy ő a régi gárda vezére s várjuk, hogy megszólal még „Memnon szobra.”

Jól esik e pillanatban a hagyományok berkébe visszavonulnunk s áldozati tüzet gyujtanunk. A fölfelé törő lángból egy tisztos ősz alak int felénk, parancsolván: *munkálkodj s törj szünetlen előre!*

Szivünkben üdvözöljük a hetven éves Gyertyánffy Istvánt s kívánunk neki még hosszú boldog életet.

Zirzen Janka.

1823—1903.

1903. december 28-án súlyos csapás érte a hazai nőnevelés és tanítónőképzés ügyét: Zirzen Janka, az Erzsébet nőiskola nyugalmazott igazgatója, a budapesti II. ker. tanítónőképző-intézet szervezője s első igazgatója s egyesületünk tiszteletbeli tagja, e napon hunyta le örökre szemét.

Zirzen Janka halála általános részvétet keltett országszerte. Benne korunk legnagyobb női alakjainak s fenkölt gondolkozású és nemesen érző egyéniségeinek egyikét veszítettük el. A köznevelés terén működő mai nemzedékből talán senkit sem környezett életében annyi szeretet és tisztelet, mint Zirzen Jankát. Kartársai s különösen volt tanítványainak ezrei annyi rajongó szeretettel s imádat-szerű tisztelettel csüngtek rajta, hogy alakja már életében szinte legendaszerűvé vált. A „Zirzen-intézet“, a „Janka-néni“ szó közkeletűvé vált az egész országban; nyugodtan és büszkén gondolt az a szülő leánya neveltetésére, aki az ő intézetébe, az ő keze alá adhatta gyermekét

Zirzen Janka valóban „nagy“ nevelő volt, aki rendkívüli hatást tudott növendékeire gyakorolni. Meg volt áldva mindazon tulajdonokkal, amelyek valakit jó nevelővé tehetnek: éles megfigyelő képességgel, nagy gyakorlattal és finom tapintattal az egyénekkel való bánásmódban. De hatásának titka főképen hófehér lelkületében, a gyermekével rokon naiv kedélyvilágában s mélyen érző szívében volt. A szereteten kívül egyéb fegyverező eszközt nem ismert s nem használt. De az ő szeretete okos gyermekszeretet volt, amelyet mindig világos célok s a megfontoltság vezettek. Tudta szeretetét éreztetni s tudta hatásosan meg is vonni. Megvolt benne az a gyermekszeretet, amely képessé tette őt arra, hogy tanítványai naiv lelki világának mélyéig lehatoljon; de megvolt a lelki erő, tudatos akarat is, hogy őket az ő fennen dobogó szívéhez, a jóért lángoló szelleméhez fölemelje.

Zirzen Janka figyelemre méltó pedagógiai irodalmi munkásságot nem fejtett ki, de gyakorlati működésével mégis mélyen belevészte nevét

pedagógiai történelmünkbe. A hazai tanítónőképzés megalapítása és kialakulása az ő nevéhez fűződik. A legelső budai állami tanítónőképző-intézet igazgatásával őt bizta meg Eötvös József báró. Zirzen Jankának a semmiből kellett teremtenie s ő oly szerencsés kézzel, annyi tapintattal oldotta meg feladatát, hogy ezen új intézményt, amelyet megszületésekor bizalmatlanság és gúny fogadott, rokonszenvessé tudta tenni. Ezzel biztosította a többi tanítónőképző-intézetek fejlődését, sikeres működését is. És különösen tiszteletet szerzett a tanítónői névnek és bizalmat a tanítónők működésének. Az ő alapvető, úttörő munkájának is lehet köszönni, hogy tanítónői intézményünk s a tanítónőképzés ügye hazánkban oly lendületet vett, amit az akkori időkben senki álmodni sem mert.

A polgári és felsőbb leányiskolai tanítónőképzés megalapítása is az ő nevéhez fűződik; mert az első ilyenmű magasabb képző-intézet, a mai Erzsébet nőiskola szervezését ő reá bízta. Ez intézmény az ő keze alatt létrejött, sőt megizmosodott s a virágzás tetőfokára emelkedett. Zirzen Janka azzal, hogy kitűnő polgári és felsőbb leányiskolai tanítónőket nevelt s azzal, hogy a polgári tanítónőképzőt az akadémiai foku tudományos intézetek sorába emelte, nagy hatással volt a felsőbb nőképzés kialakulására hazánkban. A polgári és felsőbb leányiskolák felvirágoztak s előkészítették az utját a nők középiskolai s egyetemi kiképeztetésének.

Arra a frissen fölphantolt sirra, amely Zirzen Janka kihűlt szívét őrizi, virágosó hull, a tanítványok hálás szívéből fakadó áldó kegyelet virága. De maga Pannonia is szent kegyelettel hajol a sirra s az örök érdem cserkoszorujával fedi be.

És méltán! Mert sok ezer női lélek és a hazai nőnevelés gyászolja abban, akit e sirhant fedez, édes anyját.

ó.

Lakits Vendel.

1841—1904.

Az egész magyar tanítóságot gyászba öltöztette a szomorú hír, hogy *Lakits Vendel*, székesfővárosi igazgató-tanító, a Magyarországi Tanítók Országos Bizottságának 21 éven át volt elnöke, jeles pedagógiai író, életének 63-ik évében 1904. december 24-én Budapesten elhunyt.

És méltán gyászolja őt a magyar tanítóság, mert Lakits Vendel halála pótolhatatlan veszteséget jelent a tanítói közélet terén. Lakits Vendel életének javát a tanítói közélet szolgálatának szentelte. Szívébe összeforrott a tanítóság minden ügye s baja. A tanítók körében senki sem tette annyira magáévá a tanítóság közérdekeit, mint ő. Annyit nem fáradozott az érdekekért senki, oly szívvel-lélekkel, odaadó lelkesedéssel és elszántsággal nem védelmezte ezeket, mint ő. Lakits Vendel a tanítói testületi érdekeknek örökké harcos vezére, rettenthetetlen bajnoka volt. Nem csoda, ha a mai nemzedék szemében az országos tanítói testületi szellem és Lakits Vendel egy fogalommá nőtt. Ezért mondjuk, hogy Lakits Vendel halála egyelőre betölthetetlen hézagot okozott a tanítói közélet terén.

Lakits Vendel 1881-ben lett a tanítóság vezérévé, amikor az 1878-ban tartott III. egyetemes tanítógyűlésből kiküldött „végrehajtó bizottság” őt elnökévé választotta. A legsúlyosabb időkben vette át a vezető szerepet, akkor, amikor a tanítóság szabad mozgalmaira egyik halálos csapást mérték a másik után. Trefort miniszter nem erősítette meg az Országos Tanítói Szövetség alapszabályait, minek következtében a szövetség választmánya kénytelen volt feloszlani. Ugyanekkor Trefort összehívta a hivatalos országos tanítói képviselői közgyűlést, mivel végleg meg akarta semmisíteni a tanítóság szabad egyetemes gyűléseit; a végrehajtó bizottság elnöke pedig, reménytelennek látván az ügyet, lemondott. Ily körülmények között lépett Lakits Vendel az elnöki székbe. Hosszú ideig ugyyszólván ő maga volt az egész végrehajtó bizottság. A nagy hadseregből csak páran maradtak meg mellette, a vezérkarnak néhány embere. De ő nem veszítette el hitét, bizodalmát. Dolgozott, áradott: s ha csak a legkisebb alkalom kínálkozott, életjelt adott magáról „a végrehajtó bizottság.” Így lett Lakits Vendel a bizottság élén a nyolcvanas években a hetvenes évek hagyományainak, szabad szellemének fentartója. Kitartását siker koronázta s 1890-ben, amikor alkotmányosabb szellem kapott lábra, létrejött Lakits Vendel elnöksége alatt a IV. egyetemes gyűlés, majd 1896-ban a tanügyi kongresszussal kapcsolatosan ugyancsak az ő elnöklete alatt az V-ik, s az elmúlt évben a VI. egyetemes tanítógyűlés. De ezt már nem ő vezette, mert a kifáradt vezér kezéből már ekkor kihullott a kormánypálca.

Lakits Vendel életének ez a kiragadott mozzanata is mutatja, hogy az ő jelleme és szelleme nem nélkülözte a nagy vonásokat s méltán megilleti őt az országos gyász a népoktatás minden munkása, a tanítóképző tanárok részéről is. Egyesületünk törekvéseinek lelkes barátja, s választmányának buzgó tagja volt.

Lakits Vendel másfél évig volt beteg. A rendkívüli életkedv, a hatalmas életerő sokáig küzdött a kórral. S bekövetkezett az, amit mi elképzelhetetlennek tartottunk: Lakits Vendel nincs többé!

Most tanítói mozgalmainkban mélyen érezzük az ő vezető szellemének hiányát. Csak egy a vigasztalásunk. Lakits Vendel mennybe szállt szelleme tovább is őrködik felettünk!

N. L.

Katonáné Thuránszky Irén jubileuma.

A budapesti II. ker. állami tanítónő- és nevelőnőképző-intézetnek 1904. évi december 18-án nevezetes ünnepe volt. Ekkor ülték meg kortársai, volt és jelenlegi tanítványai, a följebbvaló hatóságok, a szülők és tisztelők az intézet igazgatójának, Katonáné Thuránszky Irénnek huszonöt éves tanítói működésének évfordulóját.

Az ünnep nagy arányú és fényes volt berendezésénél s a résztvevők nagy számánál s előkelőségénél fogva. Az ünnepély három tagozatból állott. Délelőtt 11 órákor tartották a hivatalos ünnepet, amelyen a hatóságok és testületek üdvözölték az ünnepeltet. Délután 6 órákor a

volt tanítványok rendeztek hangversenyt az ünnepelt tiszteletére, amit este 8 órákor lakoma követett.

Az előkelő közönség sorából ki kell emelnünk, hogy *Berzeviczy Albert* vallás- és közoktatásügyi miniszter személyes megjelenésével tisztelte meg az ünnepeltet. Megjelentek még *Molnár Viktor* és dr. *Axaméthý Lajos* miniszteri tanácsosok, *Radnay Rezső* dr. osztálytanácsos, *Edvi Illés* Zoltán min. fogalmazó, *Kovács János* dr., a Tanítóképző-Intézeti Tanárok Orsz. Egyesületének elnöke, *Sztankó Béla*, az egyesület főtít-kára, *Kiss Áron* dr. kir. tan., pedagógiumi igazgató, *Findczy Henrik* dr. egyetemi tanár, a Magyar Paedagogiai Társaság elnöke, *Lázárné Kasztnér Janka*, az Erzsébet nőiskola igazgatója, *Karsay Jolán* (Győr), *Baló József* dr., *Feres Sándor*, *Radó Vilmos* tanítóképző-intézeti igazgatók, *Erődi Béla* dr., a budapesti középiskolák főigazgatója, *Demeczky Mihály* dr., a Ferenc-József-intézet kormányzója, *Szuppán Vilmos* kereskedelmi akadémiái igazgató, *Bogyó Samu*, ugyanaz intézet tanára, *Göös József* dr. és *Kozma Gyula* polg. isk. igazgatók, *Gálffy Ignác* felső keresk. isk. igazgató Miskolcra, *Watzesch Gizella* és *Janka* tanítónőkép-ző-intézeti tanítónők Győrből, *Szathmáry Györgyné*, néhai *Szathmáry György* min. tanácsos özvegye, *Endrey Sándor* festőművész s az elsoroltakon kívül a kartársak, fővárosi tanítóképző-intézeti tanárok, tanítónők, továbbá a volt tanítványok a fővárosból és az ország minden részéből nagy számmal; a volt és jelenlegi tanítványok szülõi, rokonok, ismerősök, tisztelők, akik oly nagy számmal jelentek meg, hogy az intézet elsőemeleti disztermét zsufo-lásig megtöltötték, sőt a közönség jórésze a folyosóra s a szomszéd termekbe szorult s onnan szemlélte az ünnep lefolyását.

Az ünnepély méltósággal és közvetlenséggel folyt le. Az előre megállapított pontokon kívül nem hiányoztak a hangulat pillanataiból s az érzelmek őszinteségéből folyó rögtönzések sem. Fokozta a hangulat melegségét s az ünnepély családiasságát az ünnepelt méltóságosan egyszerű, természetes s nőiesen finom magatartása.

Az ünnepély kezdete előtt, háromnegyed 11 órákor jelent meg dr. *Berzeviczy Albert* vallás- és közoktatásügyi miniszter, akit a kapubejáratnál a tanári testület s a virágokkal és függönyökkel földiszített lépcsőházban és emeleti folyosón pedig a fehérbe öltözött növendékek sorfala fogadott. A miniszter urat az igazgatónő a magánlakásán fogadta, ahol a miniszter kijelentette, hogy személyesen óhajtott résztvenni az ünnepen s kifejezni elismerését, tiszteletét és jókívánatait az ünnepelt iránt; azonban hivatalos elfoglaltsága megakadályozta ebben. De gondoskodott róla, hogy az ünnepélyen is képviselve legyen. Ezután szívből üdvözölte az ünnepeltet s biztosította őszinte ragaszkodásáról, bizalmáról s elismeréséről. *Katonáné Thuránszky Irén* mélyen meghatva mondott köszönetet a miniszternek. „Életem legszebb napjává avatta a mai napot Nagyméltóságod személyes megjelenése és elismerése” — mondá megindultan. A miniszter a már gyorsan gyülekező vendégek sorfala között s harsány éljenzésétől kísérve távozott, hogy a 11 órákor kezdődő minisztertanácsn résztvehessen.

Tizenegy órára már szorongásig megtelt az intézet diszterme közönséggel, akik között *Molnár Viktor* miniszteri tanácsos ur foglalta

el az első helyet, a vallás- és közoktatásügyi miniszter képviselőjében. Az ünnepséget *Kiss Áron* dr., kir. tan., a Paedagogium igazgatója vezette, akit *Verédy Károly* dr. székesfővárosi tanfelügyelő ur kért föl az ünnep vezetésére. Az elnök röviden megnyitván az ünnepséget, fölkérte *Radó Vilmos* tanítóképző-intézeti igazgató és *Gálffy Ignác* miskolci felső kereskedelmi iskolai igazgató urakat s *Watzesch Gizella* és *Grósz Mária* urhölgyeket, hogy *Radó Vilmos* vezetése alatt kérjék fel *Katonáné Thuránszky Irén* urhölgyet az ünnepélyen való megjelenésre. Szűnni nem akaró lelkes éljenzés fogadta az ünnepeltet, aki a számára kijelölt díszes emelvényen foglalt helyet s nyomban fölhangzott a növendékek énekkara.

Kiss Áron dr. elnök üdvözölte az ünnepeltet s előadta, hogy *Berzeviczy Albert* dr. vallás- és közoktatásügyi miniszter ur személyesen fejezte ki üdvözlését az ünnepeltnek, de hivatalos elfoglaltsága miatt távoznia kellvén, *Molnár Viktor* miniszteri tanácsos urat bízta meg az ünnepen való képviselőjével (Éljenzés). Kijelentette továbbá, hogy *Verédy Károly* dr. székesfővárosi tanfelügyelő ur súlyos betegsége miatt a legnagyobb sajnálatára nem lehet jelen, azonban levélben üdvözölte az ünnepelt igazgatónőt; megbízta őt a levél felolvasásával. *Verédy Károly* tanfelügyelő levele a következőleg hangzott:

„Nagyságos Asszonyom! Gyötrelemes betegség foszt meg attól a lelki örömtől, melyet a kegyelet ünnepe nyújt mindazoknak, akik oly szerencsések, hogy 25-éves jubileumán részt vehetnek.

Alulírott ugyan tudja, hogy Nagyságod mindenkor kerülte a külső ünnepeltetést, mert igazi szerénységében egyedül intézetének felvirágoztatásában kereste és találta fel eddigelé az elismerést, nemes szíve azonban attól az impozáns tiszteletnyilvánítástól nem zárkozhatik el, amelylyel e pillanatban úgy hálás tanítványai, valamint áldásos munkásságának ismerői részéről találkozok s így megengedi nekem is, aki mindenkor csodáltam nagy munkásságát, előrelátó és bölcs vezetését s azt a példás szeretetet, mellyel növendékeinek sorsa felett őrködik, hogy mély tisztelettel üdvözöljem, azzal az igazán átértett óhajtással, hogy az Egek Ura mostani állásában az ország s különösen a főváros javára viruló egészségben sokáig nekünk megtartsa.

Ég áldja, Ég vezérelje Nagyságodat közhasznu, nemes pályáján, tisztelői igaz örömére, tanítványainak pedig javára, még igen sokáig“.

A gyönyörű levelet a közönség lelkesen megéljenyezte.

Utána *Nagy László* tanítóképző-intézeti igazgató, az intézet tanító-testülete nevében üdvözölte *Katonánét*. Vázolta azt a fejlődést, amelyen a II. kerületi tanítónőképző-intézet éppen a jelenlegi igazgató 14 évi vezetése alatt részint az intézeti feladatok megszaporodása, részint a tanítóképzés országos reformjai miatt keresztül ment. Ezután így szólt:

„Hogy ez átalakulások intézetünket a virágzás mai fokára emelték; hogy a reformok rázkódtatások nélkül jöttek létre s a tanári testület harmonikus együttműködését soha egy pillanatra sem zavarták meg: azt Nagyságod kitűnő adminisztrációjának, bölcs, körültekintő kormányzatának köszönhetjük. De ez a nagyarányu fejlődés tetemesen

megnövelte az intézetben a tanító és tanítvány munkáját egyaránt. A fokozódó munka terhét örömmel vállaltuk magunkra; mert Nagyságod járt előttünk jó példával. Nagyságod volt az, aki a munka terhét szinte a gyenge női erőt meghaladó mértékben első sorban viselte s végezte vidáman, hánytorgatás nélkül. A Nagyságod nemes példája buzdított, lelkesített minket is kitartó tevékenységre. Hogy tehát mi a munkának nem terhét, hanem örömét éreztük, ezt Nagyságodnak köszönhetjük s ezért mi hálásak vagyunk.

Majd festi az intézet belső életének családiasságát, amely az intézet minden tagját, tanítványt és tanítót egybefűzi, jó szellemmel és megnyugtató érzéssel tölti el, sőt a volt tanítványokat is az intézethez csatolja s így szól: „Ezért ismét nagyságodnak vagyunk hálásak, mert az Ön csodálatos objektivitását megaranyozza a mesterkéetlen nőies gyöngédség, figyelem és tapintat s tanítványt és kartársat egyaránt magához kapcsol szívének egy természetes, mély érzelmével, a *szere-tettel!*“

A kartársak, a volt és jelenlegi tanítványok oly módon kívánták közös érzelmüket, hálájukat kifejezni, hogy egy jeles festőművésszel megfestették az intézet számára az ő arcképét, amelyet bemutatott s átadott az intézet mindenkori vezetőjének gondozásába.

A kép leleplezése után így szólt: „Legyen ez a kép maradandó és gazdagon kamatozó kincse az intézetnek! Buzdítsa e kép szemlélete az intézet minden lakóját, tanítóját s növendékét nemes tettekre és a kötelességek magasztos felfogására és teljesítésére! A távozó növendéksereg pedig tanulja meg e kép szemléletéből, hogy köteles magát a tudományokban művelni s hivatását, az oktatást és nevelést, a tudományok segítségével végezni. Tanulják meg a kilépő növendékek, hogy habár tudásukat gyarapítaniok kell is, sohase vetkőzzék le a női báj, a közvetlen természetességet. Tanulják meg, hogy a női munka hatásának titka a női érényekben, a gyengédségben, a türelmességben van. Tanulják meg, hogy a tudás birodalma mellett ne veszítsék el a szív birodalmát, mert a pusztá tudás a gyenge nőre nézve csak kételyt támasztó szerencsétlenség s a boldogító érzést a maga környezetében szívének melegével, a szeretettel árasztja szét! . . .“

A közönség nagy érdeklődéssel szemlélte a kitűnően sikerült, hű és kifejező képet, mely *Endrey Sándor* jeles festőművészünk műve.

Ezután *Watzesch Janka*, a győri állami tanítónőképző-intézet tanító-nője, a volt tanítványok nevében üdvözölte Katonánét igen szép beszéddel. *Nagy Irma* IV. osztályu tanuló pedig a jelenlegi tanítványok nevében mondott formás beszédet. Igen kedves jelenete volt az ünnepnek *Koch Mariska* elemi iskolai tanuló beszédje, aki a gyakorló elemi iskolás leánykák nevében beszélt. A közönség megtapsolta s az ünnepelt megölelte a bátor, értelmes leánykát.

Ezután *Valkovszky Mária*, az intézetnek volt növendéke művészi előadással szavalta el *Palágyi Lajosnak* ez alkalomra írt gyönyörű versét. A költemény így hangzik:

Ünnepi dal.

Uj ifjuság jött évről-évre,
 Amig a régi távozott,
 Nemzedék tűnt így nemzedékre.
 Isten veled! Isten hozott!
 Te fogadád hívő örömmel
 Édes hazánk leányait,
 S küldéd áldással, búcsu-könnyel
 Világgá tanítványaid.

Igy szállt el évre év, de ime
 Minő káprázat, mily csoda!
 Most itt van — látod színről-szinre —
 Távozott lányaid sora.
 A mult emléke mind feltámad
 Előtted áll miként jelen,
 Körülmosolyg egy negyed század
 Ragyog rád ünnepélyesen.

S míg hála kél minden kebelben,
 Egy kérdést csöndben rejteget:
 Te szép, te nemes női szellem,
 Vajjon mi ád erőt neked?
 Mily kimeríthetetlen forrás
 Fakad szivedben szüntelen?
 Hogy annyi jót tudsz tenni folyvást
 És nem merülsz ki sohasem.

Mi ád erőt, hogy mindig újra
 A régi jóssággal fogadd
 Hű szeretetben megújulva
 A gyenge, ifju sarjakat?
 Anyai szív szelid türelme
 S csodás jósa is vele
 Rég kiapadna, kimerülne
 Így osztván lelkét százfele.

Mi ád erőt, hogy mind szeressed,
 Oltalmazd, gondozd és tanítsd
 A tévelygőt jóhoz vezessed,
 A sorsüzöttet gyámolítsd?
 Mi tartja fenn véget nem érő
 Mindég virasztó gondodat?
 Mint lángot, amely örök égő,
 Fentart a buzgó áhitat!

S mi áderőt, hogy elvezérel
 Segítő társad táborát
 Vezérként nyugodt terved érleld
 Irányítsd férfiak sorát

S amilyet ritka férfi bir el
 Oly nagy munkát végezz dicsőn
 És hozzá érő női szívvel
 Szeliden, gyöngéden, hívón!?

S mi ád erőt, saját művedtől
 Évenként ah! búcsuzni csak
 Kiket neveltél a szivektől
 Csak válni, válni újólág?
 Ők repülnek, kirepülnek.
 Isten hozott! Isten veled!
 Mi ád erőd az anya-szívnek
 Töprengni annyi szív felett?!

E szent erő, e tiszta forrás
 Mely soh'sem fogyva, csak telik
 S kiapadhatlan buzog folyvást
 Ez lelked legmélyén a **hit**.
 Nem földi vágy mi abban gerjed
 S ahova tör, nem földi út
 Azért tud ugy szeretni lelked,
 Mert olyan mélyen hinni tud.

A te szived hitét dicsérem
 Amelyhez kétely soh'se fér
 Bölcssek kutatják földön, égen
 De szilárd hithez vajh' ki ér?
 Te néked soh'sem kell keresned
 A legdicsőbb nagy adományt
 Mert az ott lelked mélyén termett,
 Te kaptad égi kegy gyanánt.

Ez ama hit a jóban, szépben,
 Hogy van e létnek célja, van,
 Az igaz nem jár örök éjben
 Ez az erény nem hasztalan,
 Ki e hazában hűn betölti
 Tisztét ezernyi gond között
 Jut annak díj, amely nem földi,
 Jut annak üdv, amely örök.

Ezután még a következő testületek üdvözölték Katonánét:

Az *Országos Nőképző Egyesület* nevében *Rudnay Főzsefné* alelnök.

A *Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesülete* nevében *Kovács János dr.* elnök.

A *Magyar Paedagogiai Társaság* nevében *Finácsy Ernő dr.* egyetemi tanár s elnök.

A *Magyar Tanítók Otthona* nevében *Nagy László* elnök.

Az *Erzsébet-nőiskola* felsőbb leányiskolája részéről, ahol Katonáné tiz éven át tanított, *Tavassy Mária* tanítónő.

A *Paedagogium* testülete nevében Kiss Áron dr. kir. tan. igazgató.

Az *I. ker. tanítóképző-intézet* testülete nevében Baló József dr. igazgató.

A *Fröbel-féle állami tanítónőképző-intézet* nevében Peres Sándor igazgató.

A *győri állami tanítónőképző-intézet* testülete nevében Karsay Jolán igazgató.

Az *Országos Nőképző Egyesület tanítónőképző-intézete* részéről Entz Jolán igazgató.

A volt és jelenlegi tanítványok szülői részéről özv. Szathmáry Györgyné.

Részint levélben, részint táviratban kifejezték szerencsekívánataikat: *Mária-Dorottya Egyesület*, a *Budapesti (budai) Tanítóegyesület*, a hazai állami s több felekezeti tanító- és tanítónőképző-intézetek testületei; számos felsőbb leány- és polgári leányiskola testülete; *Zsilinszky Mihály* államtitkár, *Halász Ferenc* min. tanácsos, *Neményi Imre* dr. osztálytanácsos, akit súlyos családi gyásza akadályozott meg a megjelenésben, *Bárczy István* dr. és *Vaszilievics János* dr., fővárosi tanácsnokok és a notabilitások közül még számosan; igen sokan üdvözölték a volt tanítványok, azok szülői, a jelenlegi tanítványok szülői, a különbözõ iskolákban működő tanárok, tanítók, tanítónők s a személyes ismerősök; úgy hogy a beérkezett üdvözlő levelek és táviratok száma félezernél többet tett ki.

Az üdvözlések után *Katonáné Thuránszky Irén* nagy szónoki készséggel, tartalmasan és remek tömörséggel válaszolt. Különösen megköszönte Berzeviczy Albert miniszternek, továbbá Verédy Károly tanfelügyelőnek iránta tanúsított jóindulatát, a kartársak, volt és jelenlegi tanítványok vonzalmát s az összes testületek üdvözleteit. Mikor kartársaihoz, volt és jelenlegi tanítványaihoz szólott, könnyei gyakran elfojtották szavait.

A lélekemelő, megható ünnepet a növendékek énekkarának magyar Hymnusa zárta be.

Este 6 órakor a jubileumi ünnepnek igen megható folytatása volt. A volt növendékek azzal örvendeztették meg az ünnepeltet, hogy *hangversenyt* rendeztek tiszteletére. Ezzel nagy örömet szereztek volt igazgatójuknak és tanítóiknak, mert bebizonyították, hogy az intézetből kilépve, nem hagynak fel a komoly munkával, önképzésükre gondot fordítanak. Lehet-e a tanítónak nagyobb öröme, mint ha látja, hogy tanítványai az életbe kilépve tovább haladnak, nemes buzgósággal törekeshetnek azon az úton, amelyet az ő vezetése jelölt meg számukra? Örömmel tapasztalhatta *Katonáné*, hogy volt tanítványai közül többen a zenei és szavaltati előadás terén immár elérték a művészi színvonalat. Az egész ünnepélynek legszebb mozzanata s legörvendetesebb tanúsága ez volt.

A hangversenyen *Koch Janka* és *Tiber Gertrúd* úrhölgyek játszottak két zongorán Mozart „Esz-dur-koncertjének I. tételét”; *Fanyecsek Olga* úrnő szavalta „Rákóczy-nét” Arany Jánostól; *Kárpáti Pia* úrnő (Fiuméből) játszott a hegedűn Hubaynak „Csárdajelenetek” című szerzeményét, zongorán kísérte *Sztraka Edit* úrnő; *Méhely Mária* úrnő éne-

kelte Griegner „Pickdámáját“ és Brahmsnak egy dalát, zongorán kísérté *Gonda Gizella* úrnő; *Gonda Irén* úrnő szavaltá nagy hatással „A szökevényt“ Tömérdektől; *Nagy Gizella* úrnő játszotta Liszt „Rapszodiáját“; *Krén Margit* úrnő énekelté Major J. Gyula „Itt fekszem“ című dalát és Hildachtól a „Tavaszt“, zongorán kísérté *Héger Lujza* úrnő; végül *Bossányi Erzsébet* úrnő játszotta Chopin „Gis-mol-polonaise“-jét. A közönség a művészi színvonalon mozgó hangverseny mindenik számát zajosan megtapsolta s némelyiket meg is ujráztatta.

A hangversenyt vidám lakoma követte, amelyen *Kiss Áron* dr. a királyt, *Nagy László* Berzeviczy minisztert, *Radó Vilmos*, *Gőös József* és *Kozma Gyula* Katonánét, *Szente Pál* Verédy tanfelügyelőt, Palágyi a volt tanítványokat, *Andreánszky* Jenő dr. az egyesületeket és testületeket, *Demecszy* Mihály dr. a képző testületét, *Haypál* Benő Endrey Sándor festőt köszöntötték fel. Az ünnepelt részéről Férje dr. *Katona* Lajos egyet. magántanár mondott szép köszönetet a rendezőknek s a társaságnak. Ezután még számos felköszöntő hangzott el. A társaság vidám hangulattal késő éjfélig együtt mulatott.

Helyesebben s méltóbban nem fejezhetjük be e tudósítást, mint hogy közöljük *Tóth* József pestmegyei tanfelügyelőnek a jubilánshoz intézett levelét.

„Nagyságos asszonyom! A tanítónőképző-intézetek nevelőinek nemes szívében föllángoló igaz nevelési erény ma már visszatükröződik e hazának minden egyes iskolájában s ennek hatása alatt már is látjuk nőnevelésünknek jótékony átalakulását. E hivatott nevelők közt Nagyságod a legérdemesebb helyek egyikét foglalja el. Nagyságod 25 éves nevelői nemes működése hazánk nőnevelésének történetében valóban: alkotó tényező. Volt növendékei szeretettel hirdetik a szívből-szívbé átültetett nemes eszméket, melyeknek az életbe való átvitele s ilyenképen az „igének testté válása“ nemcsak fényessé, de meleggé varázsolják át iskoláinkat! És mert jól tudom, hogy mily nagy része volt Nagyságodnak ez átalakítás munkájában, 25 éves nemes munkásságának mai forduló napján én is meleg szívvel üdvözölöm Nagyságodat s kívánom: szálljon fejére annyi áldás, ahány szép eszme fogamzott meg a nevelésére bízott növendékek szívében jótékony nevelői működésének áldásos hatása alatt!“

Molnár Mária jubileuma.

Az eperjesi állami tanítónőképző-intézetnek 1904. december 18-ika nagyjelentőségű napja volt, amikor lélekemelő ünnepélyét tartottuk *Molnár Mária* kartársunk áldásos működésének 25 éves fordulóján. Az intézet nagy tornatermét ez alkalommal zsufolásig megtöltötte Eperjes társadalmának színe-java. Küldöttségek tekintélyes sorozata üdvözölte az ünnepeltet és a vallás- és közoktatásügyi minisztertől kezdve az ország minden részéből egyesületek, testületek s egyesek diszes iratokban, táv-

iratokban és levelekben emlékeztek meg *Molnár Mária* kiváló országos érdemeiről.

Az ünnepélyt az eperjesi áll. tanítónőképzői növendékek által előadott üdvözlő-ének nyitotta meg.

Ezután *Matavovszky Béla* kir. tanácsos, kir. tanfelügyelő szép beszéd kíséretében nyújtotta át az ünnepeltnek a nagyméltóságú *Berzeviczy Albert* vallás- és közoktatásügyi miniszter úr következő üdvözlő iratát

„Tudomásomra jutott, hogy Ön a közeli napokban fogja betölteni óvónői közhasznú szolgálatának 25 éves fordulóját.

Örömmel használok fel ezt az alkalmat arra, hogy Önnek eddigi buzgó és áldásos működéséért elismerésemet fejezzem ki.

Budapest, 1904. november 11-ikén.”

A kir. tanfelügyelő után a tanítónőképző igazgató-tanácsa nevében *Tahy József* alispán mondott hatásos beszédet, melynek elhangzása után *Dúzs Mária* tanítónőképző-intézeti igazgató gyönyörű szavakban méltatta Molnár Máriának a kisdednevelés terén kifejtett országos érdemeivel kapcsolatosan az intézetben teljesített kiváló munkásságát. Ezután a következő sorrendben üdvözölték még az ünnepeltet: *Palenyik Margit* IV. tanítónőjelölt a jelenlegi növendékek, *Balpataky Eszti* az óvodai gyermekek, *Kovács Béláné* a volt növendékek nevében; továbbá *Beér Ferenc* tanár a Sárosmegyei Ált. Népművelő Egyesület, *Hartsár Péter* prépost-plébános a Sárosmegyei r. kath. Nevelő Egyesület, *dr. Raffay Ferenc* koll. igazgató az ág. h. ev. Kollégium, *Draskóczy Lajos* ág. h. ev. lelkész az ág. h. ev. egyház, *Gerbery Sándor* igazgató a gör. kath. tanítónőképző és *Fleischmann Mór* né az izr. neol. iskola képviselőjében.

Az üdvözlő beszédek elhangzása után következett az üdvözlő iratok és táviratok felolvasása, továbbá a tanítványok leveleinek bemutatása.

Ezek közül a miniszteri üdvözlő-irat mellett legdiszesebb a Kisdednevelők Országos Egyesületének gyönyörű díszirata, amely szép tokba helyezett s művésziesen megrajzolt keretben, felül nyitott könyv lapjain „Bocsássatok hozzám a kisdedeket” jeligével ellátva, a következő meleg-hangu üdvözlést tartalmazza:

„Huszonöt éve, hogy mélyen tisztelt Kartársunk a magyar kisdednevelés javára gyakorlatilag és irodalmilag munkálkodik. Lelkes és bölcs munkássága, mellyel vezetőink között kitűnő helyet foglal el, áldott sikerében ott van mindenütt, ahol széles e hazában a kisdedeket szeretet és művelt szakértelem neveli s ahol a kisdedek derék nevelőit megbecsülik. Méltán illeti tehát mélyen tisztelt Kartársunkat a Kisdednevelők Országos Egyesületének szíves üdvözllete s hálás elismerése.

Mély tisztelettel Önre az Isten áldását kérve, vagyunk a Kisdednevelők Orsz. Egyesülete nevében:

Budapest, 1904. december 13.

Fábián Irma,
titkár.

György Aladár,
alelnök.

Röser Fánosné,
alelnök.”

Üdvözlő iratot küldtek még a következő egyesületek, testületek, hatóságok és egyesek: A budapesti óvókör, a Sárosmegyei Jótékony Nőegylet, a központi Fröbel nőegyesület óvó- és tanítónőképzőjének tanártestülete, a kolozsvári áll. tanítónőképző tanártestülete, a hódmezővásárhelyi áll. óvóképző intézet tanártestülete, az eperjesi kir. kath. főgimnázium igazgatósága, a selmecbányai ág. h. ev. Lyceum igazgatósága, a csáktornyai kisdédóvó-egyesület elnöksége, az eperjesi Sancta Maria nőnevelő-intézet igazgatósága.

Többek között táviratilag üdvözlötték az ünnepeltet: szülei, *dr. Horváth Ödön* kir. közigazgatási bíró, az országos óvó-képző tanárkara; intézeteik nevében *Katonáné Thuránszky Irén*, *Arányi Antal*, *Boga Károly*, *Csepreghy Endre*, *Pálmai Lenke* képző-intézeti igazgatók; továbbá *Lúsz Sándor* ny. főgim. tanár, *dr. Szlávik Mátyás* ág. h. ev. theol. dékán, a zborói népiskola testülete, *Exner Leó* tanár és neje, *Tóthné Raab Júlia*, s még nagyon sokan. Ezekon kívül a tanítványok sokasága emlékezett meg ünnepeltükről.

Az üdvözlő-iratok, levelek és táviratok felolvasása után *Molnár Mária* költői lelkületének magasztos hivatását oly szépen visszhangzott köszönő beszédet mondott.

Az ünnepelt mély hatást gyakorolt beszéde után az áll. tanítónő-képző növendékei a Hymnust énekeltek.

Délben *Molnár Mária* tiszteletére az áll. tanítónőképzőben fényes ebéd volt, amelyen *Matavovszky Béla* kir. tanácsos, kir. tanfelügyelőn kívül jelen voltak: *Tahy József* alispán, *Kovalicsky Kornél* g. kath. nagyprepost, *Hartsár Péter* rom. kath. prepost-plebános, mint igazgatótanácsosok; *Durst Győző* ág. h. evang. gyakorló-iskolai hitoktató és a tanártestület. Itt az ünnepeltet a tanártestület nevében *Beér Ferenc* intézeti tanár köszöntötte fel.

—c.

* * *

Az ország minden részéből érkezett üdvözlőtekhez a Magyar Tanítóképző szerkesztősége is örömmel és lelkesedéssel csatolja a magáét. *Molnár Mária* a „Kisdédóvodai beszéd és értelemgyakorlatok“ szerzője s számos gyönyörű gyermek vers és mese ihletett írója, a kisdédóvás munkásai, sőt a hazai pedagógiai irodalom művelőinek sorában az erdemesek között is az elsők között áll. Mind irodalmi, mind gyakorlati működésével a kisdédóvás mezején úttörő munkát végzett eddig is. Egyike volt az elsőknek, aki a kisdedek foglalkoztatásában a formai kiképzés dogmatikus és nemzetközi irányzatával szakított s a kisdédóvóba a gyermeki élet varázsát s a nemzeti szellemet bevitte s ez iránynak apostolává szegődött. A kisdédóvók átalakult pedagógiai szelleme az ő nevehez is fűződik. Tartsa is meg őt az Ég még sokáig üde egészségben s munkaerőben intézete; a hazai kisdédóvás ügyének s az ő rajongva szeretett kisdedeinek javára. Ezt óhajtják a pedagógusok is, nemcsak az ő aranyos kisdedei.

A gyermektanulmányozás a tanítóképző- intézetekben.¹⁾

1. A gyermektanulmányozás elé az általános tudományos anthropologiai és gyakorlati pedagógiai célokon kívül mely külön cél tűzendő ki a tanítóképző-intézetekben?

A gyermektanulmányozásnak a tanítóképző intézetekben minél kifejtettebb alakban való meghonosítása a tanítóképzés színvonalának emelése céljából igen nagy fontosságú. Felhasználásával a tanítóképző intenzívebbé teszi lélektani és neveléstani oktatását, erősíti a tanítóvá képzés gyakorlati részét, és a szakszerű elméleti és gyakorlati tanítás összeforrasztó kapcsolatát találja meg benne.

A tanítóképző természetesen a gyermektanulmányozás meghonosításával első sorban iskolai hivatása teljesítésén akar lendíteni. Azt akarja, hogy a belőle kikerülő ifjakból ezen új gyakorlati irány alkalmazása által is minél jobb nevelő-tanítók váljanak. És hogy ezen célja elérésében a gyermektanulmányozás hathatósan támogatni fogja, az szembeszökően előrelátható. Emelni fogja vele a tanítóképző a népiskolák nevelő hatását, el fogja vele érni azt, hogy a tömegtanításban megkívántató átlagos eljárási módot minél jobban eltalálja a tanító, másrésről, hogy minél nagyobb teret biztosíthasson az egyes gyermek egyéniségéhez illő nevelői hatásoknak.

A tisztán gyakorlati pedagógiai célon kívül, amelyet első sorban kell szolgálnia a tanítóképzőben folyó gyermekmegfigyelésnek, a tudományos cél szolgálataba is szegődhetünk. Elvégre is ha gondos, jól kifejlett alakban történik a gyermekmegfigyelés a tanítóképzőben, az anthropologiai tudomány számára mindenkor fog értékes adatokat szolgáltatni és így a tudományos cél a gyakorlati pedagógiai céllal karöltve ad irányítást a gyermektanulmányozásnak, mindig azonban az utóbbi célja az elsőbbség.

2. Miként vegyen részt a tanítóképző-intézet általában mint iskola a gyermekek (ifjak) tanulmányozásában?

A tanítóképzőben folyó gyermekmegfigyelésnek teljesen az iskola rendes életébe kell beleszövődnie. Nem mint rendkívüli, a tanítónak pusztán csak kedvtelésből megtehető, vagy meg nem tehető munkálkodása legyen az, hanem úgy tűnjék fel az a tanítónövendékek előtt, mint az iskolai életben folyó rendszeres eljárás, amely nélkül a modern iskola el sem képzelhető. A tanító kötelességmulasztást követ el, ha a gyermektanulmányozást nem használja fel. Az előbbiekből következik, hogy a gyakorló-iskolai tanító mintegy kizárólagosan eszközli a maga számára a gyermekmegfigyelést, amely mellett párhuzamosan folynak

¹⁾ A *bajai állami tanítóképző-intézet tanári kara* fogtalkozván a Tanítóképző-Int. Tanárok Orsz. Egyesületének a gyermektanulmányozás ügyében feltett kérdéseivel, az itt közölt iratban a *Beyer József* tanár által készített szövegezéssel ad véleményt arról, hogy miképen óhajtja meghonosítani a tanítóképzőben a gyermektanulmányozást. E cikket még az 1904. évi májusi közgyűlés előtt kaptuk. Közlése a felhalmozott aktuális ügyek miatt késett.

azután a tanítónövendékek megfigyelései és a két megfigyelés egybevetésével emeljük a tanítónövendékek megfigyelő ügyességét.

3. Milyen intézkedések történjenek a tanítónövendékek egyéniségének tanulmányozására.

a) Belépéskor? (személyi adatok, anthropometrikai mérések.)

b) Az iskolai év folyamán? Szerkesztendő-e törzskönyv? Milyen legyen a törzskönyv szerkezete? Honnan veendők a törzskönyvbe az adatok?

A tanári gyűléseken tárgyalassanak-e az adatok?

Felhasználhatók-e a törzskönyvi adatok a fegyelmi célokra?

A tanítónövendék egyéniségének megismerésére természetesen alapvető fontossága van annak, hogy a növendékek intézetbe lépésük első heteiben minél több oldalú vizsgálat alá vétesse. Evégből a jelentkezéskor a törzskönyvbe vezetett személyi adatokon kívül, a növendékek előélete, valamint belépésükkor mutakozó testi és lelki sajátságai a törzskönyvben foglaltan megállapíttassanak. Első jelentkezésükkor a személyi adatokon kívül előbbi iskoláztatásukra és szüleik társadalmi és vagyoni állapotára vonatkozó kérdések intéztessenek a növendékhez. Az iskolai év elején folyó erőméréseken anthropológiai, a testtan tanára által pedig anthropometrikai mérések eszközöltessenek, a lélektan tanára által pedig pszicho-fizikai mérések; ezen mérések évről-évre ismétlődnek.

Ezek az év eleji teendők. A későbbi hónapokban következik a családi körülmények megismerése, melyre nézve az adatok csak lassan gyűlhetnek. A növendékek saját magukról kötelező élet- és jellemrajzot készítsenek; az ebben foglalt megbízható adatok felhasználatnak a törzskönyv kiegészítésére. Szükséges, hogy minden tanárnak egy tanítónövendékre vonatkozó tapasztalata összesüljön és evégből a tanári gyűlések tárgyát a tanítónövendékek egyéniségének a megbeszélése is képezi.

Ha azt akarjuk, hogy a tanítónövendékek megismerésére fordított munkánk tudományos feldolgozás anyagául szolgáljon s hogy növendékeink megismerésére minél alaposabban képesek legyünk, szükséges, hogy a tanítóképzőben napról-napra vezetett törzskönyv létesüljön.

E törzskönyv az előbb említett forrásokból nyeri adatait. E források: év elején bemutatott okiratok alapján és feltett kérdések révén felszínre kerülő körülmények és az anthropológiai, anthropometrikai, pszicho-fizikai mérések statisztikai táblázatai, a növendékek hitelesített bemondásai és a tanárkari megbeszélések megállapodásai.

A törzskönyv adatai fegyelmi célokra felhasználhatók.

A törzskönyv beosztása.

I. Személyi adatok.

1. A tanítónövendék neve.
2. Születésének ideje.
3. Vallása.
4. Anyanyelve.
5. Nyelvismerete.

II. Családi körülmények. Iskolába lépését megelőző életéről szóló adatok.

1. Atyja neve, kora.
2. Atyja társadalmi állása, vagyoni állapota.
- a) Hogyan felel meg hivatásának?
- b) Hivatásán kívül foglalkozik-e még más munkakörben?
- c) Ha van vagyona, hogyan jutott hozzá? (Örökség után, vagy

maga szerezte.)

- d) Változtak-e vagyoni körülményei és hogyan?
- e) Sok állomása volt-e? Sok helyütt fordult-e meg?

3. Testi sajátságai.

a) Magassága.

b) Testalkata.

c) Ereje.

d) Arcszíne.

e) Testi mozgásainak jellege (taglejtés, arcjáték).

f) Külső megjelenése.

g) Esetleges testi rendellenessége.

4. Lelkülete, jelleme, érzelmi világa.

a) Vig vagy szomorú kedélyű, társaságba járó-e vagy a társaságot kerülő?

b) Eleven gondolkodású-e?

c) Politikai pártállása?

d) Vallásossága.

e) Nemzeti érzülete.

f) Ösztönei, hajlamai.

5. Műveltségi állapota.

a) Milyen iskolában meddig járt?

b) Járt-e középfoku vagy magasabb iskolát?

c) Könyvei vannak-e s ha igen, milyenek leginkább?

d) Szokott-e ujságot olvasni?

e) Milyen társalgó?

f) Gondolkodásának iránya?

6. Gyermekei iránti szeretete, bánásmódja.

7. Életmódja

8. Egyéb családi, társadalmi és hivatalos vagy foglalkozásbeli körülmények.

III. Családjának multja. Nagy vagyoni, tekintélyű család volt-e valamikor?

IV. Születési körülményei.

Átörökölt testi } sajátságai.
lelki }

Apjához való hasonlósága :

Atavizmus.

V. Családi életben szerzett sajátságai :

Hol élte le gyermekkorát?

Nagyvárosban, falun?

Volt-e alkalma a természet megismerésére?

Milyen foglalkozást ismert meg töviről-hegyire?

Mivel szeretett foglalkozni?

Milyen volt a növése?

Milyen betegségeken ment át, ezek utóhatásai?

Mikor kezdett járni és beszélni?

Játszó évei hogyan teltek el?

Kikkel és mit szeretett játszani?

Játsszótársai milyen pályára léptek?

Tett-e a családi körben apróbb szolgálatokat és milyeneket?

Büntették-e? Ki, mikor, miért, hogyan?

Jutalmazták-e? Ki, mikor miért, hogyan?

A családi belső életre vonatkozó adatok.

Mi akart lenni gyermekkorában?

Eddigi iskoláztatásának eredményei.

VI. Az intézetben töltött idejére vonatkozó adatok.

Fiziológiai, anthropometrikai adatok.

Sulya, nagysága. Testi ereje. Jelenlegi egészségi állapota. Érzékszervei állapota. Anthropometrikai adatok. Tagjainak használata. Ügyessége.

Pszichológiai adatok.

Vérmérséklete.

Kedélyhangulata.

Hajlandósága, ösztönei.

Érzelemléte.

Fantáziája.

Akaratereje.

Értelme.

Bizonyos jellemzőbb szavak ismerete. Szóbőség.

Pszicho-fizikai adatok.

Bizonyos irányu lelki működésének megismerésére irányuló kísérletek adatai.

Felfogási idő.

Ingerküszöb, ingermagasság, minimum.

Emlékezésének gyorsasága, hűsége, terjedelmessége.

A tanuló testi és lelki sajátságának összefoglaló leírása.

4. Mely intézkedések történjenek a gyakorló-iskolai tanulók egyéni tulajdonságainak tanulmányozására?

a) Belépéskor? (Személyi adatok. Anthropometrikai mérések. A tudat-tartalom megvizsgálása.)

b) Az iskolai év folyamány? Szerkesztendő-e törzskönyv? Milyen legyen a törzskönyv szekezete? Honnan veendő a törzskönyvbe az adatok? Ki vezesse a gyakorló-iskolai törzskönyvet?

A gyakorló-iskolai tanulók megfigyelésénél az év eleji adatgyűjtést, mint eljárásunk kiindulását, az alapmegadást nagy körültekintéssel kell intézni.

Mikor a gyermek legelőször iskolába lép, bizonyára sokat leolvashat a tanító arckifejezéséből, viselkedéséből és szavaiból. Egész egyéniségét megnyilatkoztatja az iskolába lépés első ünnepies pillanata. A gyermek fordulópontot érez életében az iskolába lépéssel s hogy miként esik

át ezen, ennek megfigyeléséből bizonyára értékes adatokra bukkan a gyermek egyéniségét kutató tanító. Miként lép a gyermek az eddig előtte ismeretlen tanító elébe? A bátortalanság, a félelem, a zavar mutatkozik-e viselkedésén vagy sok esetben a gyermeket jellemző naív határozottság az ismeretlen körülmények között is. Miként felel a tanító kérdéseire első alkalomkor? A tanítónak a háttér sejtését fel nem keltő kérdezősködéssel kell a szülőktől a gyermeket érdeklő körülményeket megtudni. A beírás alkalmával a jelenlevő tanítónövendékek feljegyzik a kérdésekre elhangzó feleletekben foglalt adatokat és a gyermek viselkedéséből megállapítható gyermeki egyéni vonásokat.

Mindnyájunk közös felfogása az, hogy a 6 éves gyermek egyéniségének megállapításánál első sorban az ösztönök, hajlamok és az érzelmek megismerése a fődolog. Mindamellett a tudattartalom megvizsgálása az iskolába lépéskor nem mellőzhető. Minden vidék gyermeknépességének tudattartalma más körü és terjedelmű, úgy hogy minden vidék gyermekeiről, más tudattartalom-átlag állapítható meg. A tanítás szempontjából természetesen ez igen fontos.

Az isk. év eleji munkáját képezik a gyak.-isk. gyermekek anthropometrika megmérései is. A tanítónövendékek segédkezése mellett történnek és statisztikai kimutatásokként jegyeztetnek fel.

Az isk. év folyamán a családi körülmények megismerésére fordít a gyakorló-iskola nagy gondot. Evégből maga a gyakorló-iskolai tanító látogatásokat tesz tanítványainak szüleinél, hasonlóképpen a tanító-növendékek is. A tapasztaltak feljegyzése megállapított szöveggel történik.

A gyermeki egyéniség megismerésének egyik hatalmas eszközéül kínálkozik a rajz. A gyermek megfigyelési képességére, gondolatvilágára, hajlamaira, különösen fantáziájára vet világos fényt a szabadjára hagyott rajzolás. Mikép rajzol le egy-egy előtte ismeretes állatot vagy növényt, hogy tűnnek a lerajzolt tárgyak jellemzőbb tulajdonságai elő rajzain, ezek mind fontos adatok a gyermek egyéniségére vonatkozólag.

A gyakorló-iskolai tanulókat iskolában tartózkodásukkor minden alkalommal figyelő szem kíséri: egy-egy tanítónövendék. Játászás közben, tanítás alatt ejtett megfigyeléseiket a tanítónövendékek jegyzeteikbe írják fel. E jegyzetek bizonyos időközökben átvizsgáltatnak és a gyakorló-isk. tanító és a pedagógia tanára által megállapított szövegben a vezérkönyvbe bevezetettnek.

Törzskönyv tehát vezetendő. Szerkezete főrészeiben a tanítónövendékek egyéniségének megismerésére szolgáló törzskönyvvével egyezik meg. Ezen főrészek keretén belül a részletes kérdéseket teljesen kimerítőleg kell összeállítani. Ebben a tekintetben elég egyelőre a főszempontok kijelölése, a részletes kérdéseket minden tanítóképző sajátos körülményeinek számbavételével az irodalom megállapításainak felhasználásával állíthatja össze.

Az előzőkben fel van tüntetve az is, hogy a törzskönyv adatai honnan veendőek.

A törzskönyv szerkesztését a gyakorló-iskolai tanító a pedagógia tanárának hozzájárulásával szerkeszti.

5. Végezhető-e tudományos célú vizsgálatok (kísérletek) a tanítónövendékeken s a gyakorló-iskolai tanulókon? Mily óvó intézkedések mellett?

Tudományos célú kísérletekre, vizsgálatokra egyelőre nincs mód a tanítóképzőben. A későbbi időkben, ha már a gyermektanulmányozás megerősödött és kellő alakban kifejlődött a tanítóképzőben, akkor a képző-tanárok közül mindig fog vállalkozni e célú kísérletek végrehajtására egy ebben a kiképzésben részesült tanár.

6. Miként vezetendők be a tanítónövendékek a gyermekek-tanulmányozásába?

Előkészítendő-e a tanítónövendékek elméletileg a gyermekek megfigyelésére? Vagy már az intézetbe lépő első éves tanulók is végezzenek megfigyeléseket? Általában milyen kapcsolat legyen a lélektani oktatás és a gyermekmegfigyelések között.

A tanítónövendékek előkészítés és utmutatás nélkül nem foghatnak bele a gyermekmegfigyelésbe. Az első osztályú növendékek teljes hijával vannak a lélektani ismereteknek, mégcsak a testtani ismeretek lassankinti elsajátításában részesülnek. Legfeljebb részleges testtani ismereteikkel ugyan mire mehetünk? Szükséges az, hogy a tanítónövendék legalább 1 éven keresztül átmenjen azon az irányításon, melyet a tanítóképző az I. évfolyamon éreztet vele; szükséges az, hogy beleélje magát abba a tudatba, hogy tanítóvá lesz s ezek után még az is szükséges, hogy fokozatosan történjék a bevezetés. A gyermekmegfigyelés a második éven is bajosan eszközölhető növendékeinkkel eredményesen a lélektani ismeretek teljes elsajátítása nélkül. A felsőbb osztályok, a III. és IV. osztályú növendékeknek van meg az az ismeretkészségük, amelynek alapján eszközölhető csak a gyermekmegfigyelés.

Az I. osztályban folyó testtani és a II. osztályban folyó általános lélektani oktatás keretén belül adandók meg a gyermektanulmányozásra vonatkozó utasítások, gyakorlati ismeretek. Az I. és II. osztály növendékei a két felsőbb osztályban rendszeresen folyó gyermektanulmányozás iránt viseltessenek érdeklődéssel és a III. és IV. osztályosok megállapított lélek- és testtani jelenségek mintegy szemléltető példakul használtassanak fel előttük a testtani és a lélektani elméleti órákon tanultak igazolásául.

E szerves összefüggése a gyermekmegfigyelésnek a testtani és lélektani oktatással fokozatosan bevezeti a növendéket a megfigyelési eljárásba és ha III. éves korában a gyakorló iskola növendékei rábiztatnak, bizonytalanság nélkül, találgatás nélkül, tervszerűen tehet eleget kíváncsiságának, másképp nem.

7. Miként viendők keresztül a szabad s alkalmoszerű megfigyelések? Mely évfolyamban? Miként dolgozandó fel a gyűjtött anyag?

A tanítónövendékek nem csak a számukra megfigyelésre kijelölt tanulókról, hanem az iskolán kívül megismert gyermekekről szerzett tapasztalataikat is előadhatják a tanácskozó órákon. E szabad és alkalmoszerű megfigyelések végzése főleg a gyermekeknek az iskolán kívüli életének a megismerésére vonatkozzanak. A tanítónövendékek a sétáikon

és a kirándulásaikon szemük elé kerülő gyermekek viselkedésének megfigyelésére fordítsanak nagy gondot. Minden tanítónövendék közelebbi ismeretségbe kerülhet valamely gyermekkel, legyen az akár testvére is és az arról szerzett tapasztalatai mind szóba kerülhetnek a megbeszélő órákon a kellő tanulságok levonásával. Ha a tanítóképző érzéket és kedvet fejlesztett ki a növendékekben a gyermekek tulajdonságainak kiismerésére, akkor ilyen szabad és alkalmyszerű megfigyelések felhasználására lépten-nyomon lesz alkalmuk. Ezen szabad és alkalmyszerű megfigyelések dolgoztassanak ki egy-egy gyermek-életrajz vagy egy-egy általános gyermek-lélektani tétel keretében és az önképzőkör üléseinek egy-egy pontjaként szerepeljenek.

8. Miként viendő keresztül az egyes gyermekek vagy gyermekcsoportok állandó megfigyelése? Mely évfolyamban? Miként dolgozandó fel a gyűjtött anyag?

Az egyes gyermekek vagy gyermekcsoportok állandó megfigyelése a III. és IV. osztályon viendő keresztül. Az iskolaév kezdetével a növendékek megbíznak a gyakorló-iskolai tanulók közül egy vagy kettőnek a megfigyelésével. A gyakorló-iskolai tanító tisztában van az elemi iskolai tanítványai egyéniségével, egyéniségük megismerhetésének nehézségeivel és ezek kijelölésekor ügyel a tanítónövendékek megfigyelő képességeire. A tanítónövendékek minden alkalmat kötelesek felhasználni a rájuk bízott növendékek egyéniségének megismerésére.

A megfigyelések egész éven át folynak a gyak.-isk. tanító és a pedagógiai tanár ellenőrzése mellett. A növendékeknek vezérfonalul kérdőívek adatnak át. Az egész éven át történő megfigyelések eredményeként a tanítónövendék egy rendszeres írásműbe foglalja vizsgálódásait és azt a neveléstan tanárának átadja. E gyermekrajzokban nyilvánulni fog a pedagógiai elméleti tanítás sikerének mértéke s belőle leginkább fog kitetszeni a tanítónövendéknek a tanítói pályára való rátermettsége, hivatottsága s így ezek a tanítónövendékek szakintelligenciájának tükré lesznek.

Ezenkívül természetesen mind a III. és mind a IV. éves tanítónövendékek a számukra állandó megfigyelésre kijelölt egy-két gyak.-isk. tanulón kívül a megfigyelés szempontjából szabadon foglalkozhatnak a gyakorló-iskola minden növendékével és ebben a tekintetben szerzett tapasztalataikat a megbeszélő órákon az eddigi feljegyzések esetleges kiegészítésül előadhatják. A IV. éves tanítónövendékektől pedig mindezek felett szükséges megkivánni, hogy az iskola egész gyermekserégének egyéniségével tisztába jöjjenek olyképpen, hogy a gyak.-isk. tanulók egyéniségéről összefoglaló átnézetben képet tudjanak adni és ilyenképen az iskolában nyilvánuló egyéni sajátosságok számbavételével megértse azt, hogy miképpen lehetséges eltalálni a nevelés és tanítás középutját.

9. Részt vesznek-e a tanítónövendékek a gyakorló-iskolai tanulók törzskönyvének szerkesztésében? Miként s mely évfolyamban?

A III. és IV. éves tanítónövendékek természetesen részt vesznek a törzskönyv szerkesztésében is oly módon, hogy a nekik állandó meg-

figyelésre kijelölt tanulóra előzőleg a neveléstan tanára és a gyakorlóiskolai tanító megbirálta megjegyzéseket beírják.

10. Bevezetessenek-e a növendékek a gyermekek tudományos célú tanulmányozásába? Szélesebb vagy kisebb körre szorítkozzék-e ez a bevezetés?

A tanítónövendékek a gyermekek tudományos vizsgálatába a IV. évfolyamon volnának bevezetendők, de a nagyobb elfoglaltságot kívánó tanulmányra a növendékek egyéb téren való lekötöttségük nem engedi meg s így a tanítóképző a jelen körülmények között ezt nem eszközölheti.

11. Mely különös intézkedések szükségesek még a gyermekek tanulmányozása céljából?

Szükséges a gyermektanulmányozás érdekében tanfolyamok rendezése.

Készíttetni kell gyakorlati utmutató könyvet a gyermekmegfigyelés eszközzésére, amely a tanítónövendékek és tanítók által eredményesen használhatók legyenek.

Készítendők a tanítónövendékek számára nyomtatott jegyzőfüzetek, amelyekben a gyermekmegfigyelés főszempontjai és részletei elő legyenek tüntetve, ahová a megfigyelt eseteket rendszeresen bejegyezhetik.

Baja.

Beyer József.

Néptanító és egyetem.

Az e címben kifejezett probléma uralja mintegy két év óta itt Németországban a népoktatásüggyel foglalkozó férfiak körében a helyzetet. Elég-e a tanítóképzőben nyújtott kiképzés az elemi iskolai tanítónak, illetőleg befejeződjék-e a tanító kiképzése a képző-intézetben avagy áttereltessek a képzés, egészen vagy részben, az egyetemre? E kérdés állott a napirend homlokterében az utóbbi két évben a német általános tanítóegyesület közel 3000 körének tanácskozásain, e kérdéssel foglalkoztak állandóan a szakfolyóiratok, míg végül múlt év, május havában Königsbergben tartott általános tanítógyűlésen a tanítóság kimondotta e tárgyban határozatát.

A nevezetes königsbergi gyűlésen a fölkért előadónak, *Muthesius*-nak (weimari tanítóképző tanár és a *Pädagogische Blätter* szerkesztője) javaslati tételei ezek voltak (l. *Päd. Bl. m. évi 6. számát*):

1. Az egyetemek, mint a tudományok művelésének középpontjai, egyedüli és semmi más intézmény által nem pótolható helyei a tanítók továbbképzésének.

2. A rendszeres egyetemi tanulmányokat végzett tanító befejező vizsgálatra bocsáttassék, melynek kiállása tanítóképző tanárságra és tanfelügyelőségre képesítsen.

Az előadónak emez okos mérsékletet tartalmazó javaslatát azonban a hatalmas egyesület (tagjainak száma közel 104,500) szótöbbséggel *le-szavasta* s helyette kimondotta a következő radikális határozatot:

1. Az egyetemek, mint a tudományok művelésének középpontjai, egyedüli és semmi más intézmény által nem pótolható helyei a tanítók *kiképzésének*.

2. A jövőre nézve tehát kívánják, hogy a tanítók kiképzése az egyetemen történjék.

3. A jelenre nézve egyelőre azt kívánják, hogy minden tanító az intézeti elbocsátó bizonyítványa (tehát nem oklevele)¹⁾ alapján rendes (immatrikulált) egyetemi hallgató lehessen.

Látnivaló, hogy e határozat ugyancsak radikális s magában foglalja, számos messzemenő következményei között, a tanítóképző-intézetek eltörlését is (a jövőben).

E határozat már aztán nagyobb hullámokat vert a pedagógus világban és azon kívül is. Számos cikk jelent meg mellette és ellene. Maga a volt előadó keserű szemrehányásokat tett lapjában a tanítóságnak, hogy a történelmi fejlődést semmibe sem vevő túlzásával diszkreditálja magát a komolyan gondolkozók előtt; hogy az elérhetetlennek követelésével az elérhetőt is kockáztatja. Szerinte elég munkát adna először a *továbbképzés* lehetőségének a kiküzdése, a tisztán egyetemi *kiképzésről*, még nagyon, nagyon sokáig kár beszélni. Viszont a határozat barátai szebbnél-szebb érvelésekkel igyekeznek igazukat bizonyítani. *B. Hofmann*-nak sikerült 49 egyetemi tanárnak a kérdésre vonatkozó véleményét kikérni s ezek egy füzetben a Päd. Bl. melléklete gyanánt közzé is tettek. Az egyetemi tanárok nagyobb része jóakaratólag támogatja a tanítóság kívánalmát, néhányan keményen támadják, azonban a vélemények nagyobb része nagyon általános keretekben mozog, csak kevésen látszik, hogy gazdája teljesen végig is gondolta ezt a dolgot.

Egy párt a főbb érvek közül, pro és contra, bemutatok. Előbb azonban tájékozásul néhány tényt említek meg. A teljes német népiskola nyolc osztályú; akik tovább tanulnak, a harmadik vagy negyedik osztályból mennek (kilenc vagy tízéves korukban) a kilenc osztályú középiskolába. A német néptanító társadalmi helyzete nem mondható fényesnek; a népiskola nagyjából az egyház uralma alatt áll s az egyházfi-szolgálat még sok helyen össze van kötve a tanítósággal; a közönség szemében csak az akadémiai (vagyis egyetemi) végzettség kvalifikál, ehhez képest a szemináriumi végzettség = 0. A néptanító számára magasabb intézet, mint amilyen nálunk a polg. isk. tanítóképző, itt nincs; azonban vizsgálóbizottságok állanak fenn, melyek előtt *magán úton* készült tanítók polgári iskolákra, felsőbb leányiskolákra s tanítóképző tanárságra képesítést szerezhetnek. A képző-intézeti tanároknak körülbelül 70%-a elemi iskolai tanítókból (magasabb vizsgával vagy anélkül) kerül ki, a többi theologusokból és középiskolai tanárokból. Az egyetemek általában zárkóztak, annyiban, hogy kiválóan tudományművelő intézeteknek tekintik magukat s a praktikus célokat kizárják; a pedagógiáról nem sokat tartanak, azt tudománynak venni nem hajlandók. Három országban: Szászországban, Szász-Weimárban és Hessen-Darmstadtban a tanítók

1) Németországban ugyanis már fennáll a tanítóvizsgálat kettéosztása, alapvizsgálatra és képesítővizsgálatra.

válogatva (első rangú bizonyítvánnyal bírók), rendes egyetemi hallgatókúl iratkozhatnak be.

S most lássuk az érveket. Az egyetem-pártiak legfőbb erősségüket a tanítói munka nehézségének és fontosságának teljes értékelésében találják. Ők így érvelnek: A műveltség utáni vágy immár befészkelte magát a nagy tömegek lelkébe. A társadalom fejlődése az industrializmus felé, a roppant könnyű és gyors közlekedés, a szellemi termékek könnyű terjedése hatalmas áramlatot hoztak létre, melyben a tömegek a magasabb műveltség kincsei után áhítoznak. Példa erre a sok közül a népszerű egyetemek virágzása. Mikor mindenki a legmagasabb után törekszik, akkor a tanító — maga is a művelődés egyik szolgája — nem maradhat el. A tanító rakja le a piramisának alapjait, de ezen alapelemeket nem adhatja helyesen, ha nem ismeri szerepüket az egészben s összefüggésüket az egésszel. Már pedig összefüggésekről csak filozófiai magaslatú tanulmányok után szerezhetünk tudomást. A tanítónak az összes tudományszakokban ismernie kell az utat a legalsóbb ismerettől a legmagasabbig. Nagymérvű tárgyi ismeretek mellett beható pszichológiai tudásra van szüksége, hogy a gyermek lelkéhez hozzá férhessen; ismernie kell a lélek fejlődését s mindenkori működését, ami a mai előre haladott kutatás mellett nagy dolog. De értenie kell ahhoz is, hogy az ismereteket az erkölcsi nemesbülés szolgálatába állítsa, nehogy a sok ismeret mellett a lélek legszebb kincse a kedély, elcsenevészedjék. Ott van továbbá az a fontos szerep, ami a tanítóra vár abban az óriásilag fontos munkában, melynek feladata a népiskolából kikerült ifjúságot érettebb koráig (katonáskodásáig) tovább gondozni, hogy megszerzett műveltsége el ne kallódjék s hogy a reá várakozó társadalmi veszélyeknek ellenállhasson. Maga Kant megmondotta, hogy „a nevelés a legnagyobb és a legnehezebb feladat, amit embernek adni lehet.” Nos tehát oly nehéz feladatra csak teljes tudományos készséggel lehet vállalkozni, azonkívül a munkához szükséges külső tekintélyt is megadja. Ilyen készséget pedig csak az egyetemek adhatnak. Attól nincs mit félni, hogy a műveltség magaslatára emelkedett ilyen ember a kicsiny falun boldogtalannak érezze magát; sőt inkább az idealizmussal megtelt lélek jobban ellenáll az esetleges rossz hatásoknak, mint a félművelt lélek. Az ilyen tanító alkalmas kapcsolat volna a tudomány és a néprétegek, a milliók között. Természetes, hogy társadalmi rangja és fizetése is — most égő sebei a tanítóságnak — javulnának.

Az egyetemi képzés ellenzői szintén elvi és gyakorlati érveket hoznak föl. A népiskolába végül is szakrendszert behozni sohasem lesz lehetséges. A tanításnak ott egységesnek kell lennie; *a tanítónak minden tárgy tanítására egyformán képesnek kell lennie*, holott az egyetemen csak bizonyos irányú szakképzettséget nyerhetne. Nem nyerhetné meg pedig azt, amire az elemi iskolai tanítónak különösen szüksége van, a *módszer ügyességét*, hacsak az egyetem ily irányú átalakítást nem tenne önmagán, amire nem mutatkozik hajlandónak, célja a tiszta tudományművelés lévén. Azzal, hogy valaki az egyetemen önálló tudományos gondolkodásra, sőt a tudomány továbbfejlesztésre képesítettik, mert ez az egyetemi tanulmányok célja, elemi tanítói hivatásában nem hogy

megeősítették, hanem attól inkább eltérítették. E párt szerint a tanítók egyetemi kiképzésének kívánsága úgy az egyetem, mint a tanítói hivatás félreismerésén alapuló utópia.

A terv gyakorlati kivihetősége ellen óriási akadályok emelkednek. Ha a leendő tanító útja a középiskolán keresztül vezetne az egyetemre (amely esetben a tanítóképzők eltűnnének a föld színéről), akkor az egyetemnek kellene előkelő magaslatáról leszállva tanítóképzéssel foglalkoznia, ez — mint tudjuk — nem megy; ha a tanítóképzőn keresztül menne az út, akkor ennek kellene a középiskola felé módosulnia, mert az egyetem az előképzettség fokából sem enged, már pedig középiskolának és képzőnek lenni egyszerre, megint igen nehéz dolog volna. Nem kicsinylendő érv a következő: ha a néptanító képzettsége egyenlő a középiskolai tanáréval, természetes, hogy a fizetésének is akkorának kell lennie, ez pedig pl. Németországban — 120,000 tanítót számítva — évi 180 millió márka fizetéstöbbletet jelentene!

Annyit tárgyilagos meggondolás után konstatálni lehet, hogy a problema nem könnyű. Mindenesetre elemezni és mérlegelni kellene az érveket. Nézetem szerint nem lehetetlen, hogy a messze jövőben a népoktatásügy s a tanítóképzés oda fog fejlődni, ahova a német tanítók (helyesebben többségük) kívánják, de azt is gondolom, hogy 100 vagy talán 200 évre előre előre tervelni nem kötelessége egy generációnak sem, sőt a fejlődés menetére nézve ekkora extrapolatiót végezni realisan nem is lehet. Maradjunk meg a természetes fejlődés útjain s gondoskodjunk a közelebbi szükségletek kielégítéséről. Én a kérdés megítélésében a következő tételtől indulok ki: tudományosság és tanítási módszer a tanítás legsalsóbb fokától a legfelsőbbig fordított összefüggés szerint változnak, vagyis: a kis gyermeknek nagyon csekély tudományt nagyon sok módszerrel kell adni, fölfelé a tudomány mindig több lesz, a módszereskedés mind kevesebb, végül az egyetemen a tiszta tudományt saját módszere szerint, de minden tanítási módszereskedés nélkül nyújtják. Ez természetes is, mert a műveltség fokain végig ment felnőtt embernek a tudomány természetes eleme, a kis gyermeknek pedig semmi sem természetellenesebb, mint az elméleti tanulás, neki tehát nagy apparatussal segíteni kell. Ennélfogva az elemi isk. tanító képzésében mindig nagy szerepet fog játszani a módszertani ügyességre való tanítás, amit az egyetem, legalább mai alakjában, nem adhat meg.

Végül még csak egyet jegyzek meg röviden, amit e vitában itt is mindenki, barát és ellenfél egyaránt kiemelt, hogy t. i. a *tanítóképző tanárnak* okvetlenül a tudományok eredeti forrásaiból kell merítenie, ő igenis emelkedjék föl tudományszakának csúcspontjára s szerezzen különösen sok filozófiai ismeretet. Ha e körülmények jogosultságát a tanítókra vonatkozólag csak félig is be lehetett bizonyítani, akkor a tanítók tanítóira nézve bizonyítani nem is szükséges. Nálunk otthon szerencsésen alakultak a viszonyok, amennyiben a leendő tanító-tanár képzésmenetében egyfelől fenntartja a kapcsolatot a népiskolával, másfelől pedig tanulmányait az egyetemen fejezi be.

Lipce.

Amberg József.

ELMÉLET.

Az elemi iskolai rajzoktatás reformja.

— Második közlemény. —

Az előkészítő rajzoktatás reformja az első és második osztályban.

Első osztály.

Ez osztály feladatául csak annyit tűzök ki: *a rajz-elemek* (amelyek betüelemek is) *levezetése tárgyi szemléletekből*. Azután részint a valódi, részint az agyagból formált, öntött modell-tárgyak, vagy azok hosszmetszete melletti *körülvonása* s amennyiben a fenti rajz-elemeket tevő vonalak szabad és öntevékeny összekapcsolásából más rajz is sikerül a gyermekeknek s a minta-tárgyakat is tán feleslegessé teszi: *annyiban* szabad rajzolása azoknak eleinte a grafit-papírral bevont táblákra vagy ha ez nincs kéznél: a palatáblára. A kézitáblának azért vagyok feltétlen híve, mert itt igen-igen sokat kell írka-firkálni és ehhez nem volna elegendő papirunk e fokon. Később azonban okvetlenül papíron végzendő. Az egyes minta-tárgyak többször is körülrajzolhatók: ismétlésképen s begyakorlásul mindaddig, amíg a tanulók szabadon is meg nem tudják a tárgyat rajzolni: akár a való-tárgyat, akár e minta-tárgyat, akár annak rajzát nézve — vagy végül az eredmény és siker betetőzéseül: emlékezetből is. Ez utóbbi azonban nem okvetlen feltétele az I. osztály rajzoltatásának, aminthogy itt egyáltalában *cél* nem tűzetik ki — ez inkább csak szórazótató, mulattató foglalkozás — a rajzoló- és író-eszközök megszokására, ügyesítő kezelésére.

A rajzolandó tárgysorozatot az értelem- és beszédgyakorlatok, az olvasás és írás előgyakorlatai közben felmerült és felhasznált tárgyak, valamint az olvasókönyv tárgyai, anyaga, tartalma adják. Ezek menete pedig: *a tárgyak előállításának és kifejlődésének genetikai menete legyen*. Így lehet csak elérni a „könnyebbről a nehezebbre“ menő fokozatot is.

A tárgyak tényleg is meglegyenek és pedig vagy *való*, vagy, teszem azt, játékszerű mintaalakokban (à la miniature).¹⁾

¹⁾ Teljes kimerítő kidolgozásban I. ezen általános rész után terjedelmessége miatt csak esetleg közlendő részletes mintaleckéket, illetőleg olvasás- és írástanítási módszerem megjelenendő utasításait.

Második osztály.

Itt szintén az értelem- és beszédgyakorlatok, valamint az olvasókönyv tartalma adják a rajzolandó tárgyakat, amelyek persze e tantárgyak részére is genetikai sorrendben és egymásutánban kellene, hogy beállíttassanak. Az eljárás ugyanaz, ami az elsőben: sok-sok tárgy alakját kell megismerni és *konstatálni* az elsőben levezetett s itt a tárgyak alakja szerint alkalmazott egyenes, görbe, félkör, egészkör, tojásalak, hosszúkaskör, kidomborodás, bemélyedés stb. képzeiteit, neveiknek folytonos mondásával a tárgy vagy hosszsmetszeti mintázatának körülrajzolása közben. Az első és második osztályban tehát a körülrajzolás közben végzendő *alakelemzés* és begyakorlás a fő. Ez az eljárás meg is egyezik ezen osztály feladatával: a tárgyak részeire való bontásával és leírásával.

Az első osztály sokféle és összetett alakú tárgyait egyaránt nehéz megrajzolni és agyagból szabadon is, meg utánózva is *elkészíteni*. Azért itt bádogból préselt, belül üres alakok használandók, amelyekkel a tanuló maga formál agyagból vagy gipszből mintákat s ezeket rajzolja le. Lehet ily mintatárgyakat két szimmetrikus részből álló bádog-héj közé tömni, amikor a szikkadás után a két bádog-héjat szétnyitván, magát az alakot a napon vagy a kályha melegén kiszárítjuk. De azt is tehetjük, hogy a még puha minta-tárgyat hosszsmetszéssel két részarányos félre osztjuk, amikor két félalakot kapunk; sokkal egyszerűbb a hosszsmetszet keletkezése módjának egyszeri bemutatása után a minta-tárgyakat félfarmába önteni. Ezek az öntések is igen kíváncsi és kedvelt kézi-foglalkozások. Mint ilyenek a kézimunka-órán volnának végezhetőek s az iskola-otthonoknak is szolgáltatathatnának munka-anyagot.

A második osztály minta-tárgyait azonban a gyermek már lehetőleg szabadon mintázza le természet után agyagból, habár primitív alakban is erre a célra kijelölt órában s a féldomború minta-tárgyakat rajzolja körül szintén külön órában. Azonban ez ne történjék óraemeléssel, hanem az elsőben az olvasásból és írásból¹⁾ és a számolásból vétessék el 1—1 óra, ami könnyen lehetséges a mai javított olvasás-, írás- és számolás-tanítási módszerek mellett! A második osztályban pedig szintén a magyarnyelvi 9 órából vegyünk el 1-et és a számolás heti 5 órájából szintén 1-et.

¹⁾ Tudatosan különböztetem meg az olvasástanítást és írástanítást, mert egyike vagyok az elsőnek, aki tántoríthatatlanul vallom azt az elvet, hogy előbb tanítandók a nyomtatott betűk, ugyanis, mint eredetibbek, ugyanis, mint egyszerűbbek az írottakénál — s ennek következtében az olvasás is előbb tanítandó az írásnál.

A tulajdonképeni rajzoktatás általános elvei.

A többi osztályok rajztananyagát illetőleg a javaslatban kifejtett alapelvek elfogadása mellett nagyobb eltérések vannak a magam fel-fogása s a javaslat közt: a *rajz-elemek* szabatosabb levezetésére és a rajztananyag összefüggőbb, rendszeresebb, *természetesebb* csoportosítására nézve. Azaz, amíg a javaslat a rajzolandó tárgyak *kiválasztásában* meg-lehetősen szertelen s vezetőfonál nélküli: én a *természeti fejlődés* elvét viszem be rajz-tárgyi sorozatomba. Így tehát biztosabb alapon s termé-szetesebb fokozatossággal haladok.

A *harmadik osztályban* mindenekelőtt vétetnék a már elsajátított rész-elemzés és alak-megnevezés készsége alapján: a tárgyaknak *arányaik szerinti* szigorúbb figyelése és a meredékesen álló rajztömb-papíron sza-badon való tudatos rajzolása. Itt is előbb a rajz-elemeket vezetem le szintén a *természet tárgyaitól*: de törvényszerűen, mint *részecskékből* össze- és egyberakódott testekről.

Az előbbi, t. i. a rajz-elemek levezetését a fővárosi javaslat sem az első, sem a harmadik osztályban, ahol pedig a tulajdonképeni, a tudatos rajzolás megkezdődik, nem említi. A fővárosi javaslat csak fel-tételezett tényekből indul ki s a rajz-elemekkel úgy dolgozik, mintha biztos volna benne, hogy ezeket már tudják, ismerik. Ám az elemi-iskolában, különösen kezdetben úgy kell mindent venni, mintha az a gyermekek tudatában, felfogásában nem léteznék s a gyermekek előtt kell keletkeztetni mindent és *még egyszer* újból. Így a rajz-elemeket is. Ezt pedig azért, mert lehetséges ugyan, hogy a gyermekek valamelyes ilyennemű képzetekkel jönnek, sőt legtöbbje jön is; de bizonyos az is, hogy egyesek nem hoznak magukkal ilyeneket. S amit hoznak, azok részint homályosak, részint nem logikusan vannak levezetve és az érte-lembe beállítva; s így az első osztály módot ad e hiányok pótlására, sőt a mindenkor szükséges rekapitulációra is.

De a harmadik osztályban ezen levezetéseknek újra elő kell for-dulniok, részint a fenti rekapituláció, részint a képzetek kiegészítése céljából. *Fontosak e képzetek egész alsó és középtanításunk folyamán* s ezeknek nem biztos és tiszta kialakulása később, azok elképzelésében, alkalmazásba vételében és velük mint *elvont* képzetekkel való értelmi műveletekben, ahogy azt a középfokon űzik: sok-sok bajt, sőt megaka-dást fognak okozni a tanulóknak.

S hogy e résszel most teljesen végezzek, érintem ez elemeknek az *ötödik és hatodik osztályban* újból való tárgyalását is, ahol azok a *méréstanban* még egyszers az elemi fokon utoljára előfordulnak s ahol azután

azok meghatározását is szoktuk adni, mintegy *fogalmakká* foglalva a képzeteket, de épen a harmadik osztályban nyert tapasztalati tények alapján. Ugyanis a testeket az anyagi részecskékből keletkeztetvén, ezt a keletkezést itt már a *vonalra* vonatkoztatjuk s a *vonalat pontokból összerakottnak mondjuk*. És ez nem olyan lényegtelen, amint első pillanatra gondolnók, mert a mértani gondolkodás s a legegyszerűbb szerkesztés megértetése, a mértani elvonások csak úgy érthetők meg valamelyes módon, ha úgy a teret, mint a vonalat pontokkal népesítjük be, sőt a mértan nyelvén is csak ezen feltétel alapján tudunk *értelmesen* beszélni és egymást megértetni. Nem említve pl. hogy mennyire fontos az elméleti felfogás a mérő és szerkesztő *eszközök* megértéséhez, a velük való szerkesztő munkák pontos és tudatos véghezviteléhez.

A harmadik osztályban a rajz-elemek (a pont, a test) levezetése: a *természettudományi felfogás alapján történik*. Előbb azonban a *tér* képzete szerkesztendő meg és képzelendő el. Azután minden tárgynak az anyja: az *anyag* vétessék abban észre. Az anyagnak *kézművi* kezelése (kézügyesítő, slöjd-gyakorlatok útján) mutassa meg nekik azt, a *természettani* gondolkozásra nézve nélkülözhetlen tény, hogy az anyag (itt a testek): apró, *parányi részecskékből állanak*. S a só apró részecskéinek, a só oldatából kiváló s *kockává* összerakódó test-alakja bizonyítsa előttük, hogy *minden test apró részecskékből rakódik össze* és hogy azok az Isten (ez a magasztos fogalom az elemi iskolai nevelés-tanítás köréből ki nem maradhat: sőt mindent kell hogy áthasson, mint a természeti erők foglalatja is) tehát az Isten természeti erői által mindig szigorúan és pontosan rakódnak egybe, mint pl. a jégcsapok, az ablakok jégvirágai, a zuzmara, a hópelyhek s a föld bensejének, üregeinek gyönyörű, ragyogó jegecei! (Bemutatandók, ha lehet, a színhelyen is!) Sőt maguk a növényi és állati alakok is *ily állandó összerakódásai*, hogy úgy mondjam: ki-jegecedései az *élő vegyületeknek*, melyek mindig szigorú törvényszerűség szerint történnek. (Lásd a fejlődéstan két részét: az ontológiát és phylogenetikát.)

A harmadik osztálytól kezdve tehát a rajzoktatás anyaga:

1. Az ú. n. elméleti tantárgyak tananyagának *természetrajzi* anyagához lesz kötve.

2. A feltűnő mindennapi *természeti tünemények* rajzolása és festése e tünemények megértetésére használtatik fel; mert legjobb, legtermészetesebb mód a rajzbeli pontocskáról-pontocskára, vonalról-vonalra való haladást a természeti tünemény, a természeti tárgy előállása menetében követni. Ez a rajzolás genetikai útja és módja.

3. A rajzolás az egyes osztályok *olvasókönyvi anyagának* illusztrá-

lásából is állhat; de ezen anyag a *képzet-geneologia* és a természeti vagy mesterségesen készült tárgy *geneológiájának* rendje szerint kell, hogy egybeállítva legyen.

4. A rajzolás az előbbieket kiegészítéseképpen azon egyéb tárgysorból is állhat, melyet a Györgyi-féle tanterv felölél s amely mintegy szétszatható és beleilleszthető a fenti természeti rendszernek gyakorlati folyamanyaiul szolgáló részleteibe, amivel a természet-tünemények és tárgyi jelenségek világa folytonos kapcsolatot nyerne a reális, mindennapi világunkkal. De hangsúlyozom, hogy csakis a genetikai egymásutánban és tárgyalás szerint illeszthetők ide; s annyiban pótlásokat és kihagyásokat követelnek.

Figyelmeztetem olvasóimat, hogy az elemi rajzoktatást *általánosan művelő szempontból* taglalom, ami már rajzolás előtt a *természet szépségeinek megfigyelésével kezdődik* s azután az illető megfigyelt természeti tünemény és jelenség rajzbeli kifejezése a tanulót a *részletekbe* való behatolásra: tehát megfigyelésre ösztönzi és vezeti.

A természet tüneményeit azért tartom elsősorban alkalmasoknak e célra, mert többnyire hatásos szinpompa kíséretében nem oly szigorú határok között jelennek meg: hogy egy kis vagy akár nagyobb arány és alakbeli eltérés leronthatná a hatást, amennyiben azok a tünemények folyton változó határok közt folynak le s így okvetlenül áll be oly eset is, hogy ezt a rajzolt alakulatot is elfoglalják egyszer-másszor. A természeti tárgyakat pedig, amelyekben ép az arányok szigorúsága az uralkodó, azért tartom szükségeseeknek és alkalmasoknak a rajzolás alapjául a kellő fokozat szerint felvenni, mert részint a környező világunkat teszik, tehát *általános* érdekűek, másrészt és főleg, mert *azok alsóbb fokú alapoktól haladva felfelé, hovatovább fejlettebb alakokhoz vezetnek*. Ezek során egyszerűkről összetettebbekhez, kialakultabbakhoz jutunk; s e tárgyak alakbeli felfogása, arányaik megítélése, valamint a *rajzbeli kivétel nehézségei lassan és fokozatosan lesznek legyőzhetők, de e tárgyak a fokozatosságban rejlő nagy természet-fejődési tanulságokat is kézzelfogható módon interpretálják*. És ezek a növény- és állatvilágban ép úgy érvényesülnek, mint az utánzataikból s alapgondolataikból kiinduló, hovatovább bonyolultabb szerkezetet mutató mesterséges tárgyakban is. Ez pedig maga a *belenevelés* a természet életébe s ha úgy szabad szólanom, a *természet gondolkozásába*!

Nem kívánok itt mélyebben bocsátkozni annak fejtegetésébe, hogy a rajzoktatásnak az a módja mily látkört nyit a gyermekben a környező világról; csak azt emelem ki, hogy mily szempontokat, mily alapot fog ez szolgáltatni az elemi iskolára következő tanítási fokozatok számára.

Az egyik a középiskolai fok, ahol elméletek és nagyobb általánosítások folynak, anélkül, hogy a gyermekek az el. iskolában az elvonásokhoz és általánosításokhoz megkivántató anyagot ilyen aprólékosan elementáris interpretálásában kapták volna s mégis úgy kell azt venni, mintha nyerték volna ezeket. Elvontan kell nekik dolgozni azzal, amit a reális valóságban egyszer sem kaptak meg és sohasem dolgoztak még fel. De a középiskolai tanítás mégis feltételezi azokat. Hogy mily intenzív válnék a haladás a középiskolai fokon, ha tényleg megvolnának a fent vázolt alapfeltételek, *azaz a természet világelemeinek nyomán rakódnék egybe az elemi iskolai tanulónak az érzet- és képzeletelemből konstruálódó lelki-világa*: azt könnyen átlátja az, aki tisztában van az érzet-világi és primitív pszihikai elemek fontos szerepével a magasabb lelki műveletekben. De a másik fokon az ipariskolain is ezzel a rajzoktatással impulzusokat nyernek a motimuvokhoz és stilizáláshoz; mert ez ad anyagot, szemléleteket hozzájuk.

Mert bizonyos, hogy aki megtanult látni és megtanulta a látnivaló részleteket felfedezni s aki megkísérlette azokat szabad kézzel és szabad felfogással kifejezni, csak annál könnyebben lesz az az ipariskolák szakrajzbeli, *rajzeszközökkel* való kivitelére rávezethető s bizonynyal a legnagyobb könnyűséggel fogja ezeket a könnyebb feladatokat megoldani, végrehajtani. Mert aki egy valódi rózsát természeti példány után szabadon lerajzol: az bizonyos, hogy stilizált rosettát — s még hozzá segédvonalak közé — könnyen lerajzol és sokszorosít.

De ezen általánosan képző természeti felfogás mellett *a mesterségesen készített tárgyak* rajzoltatását sem hanyagolom el. Csakhogy eleinte, a harmadik és negyedik osztályban, nem annyira magok az egyes készítmények rajzolandók, amelyek a gyakorlati cél szerint legtöbbször összetettek, bonyolultak, mint inkább maguk a természeti tárgyak. A mesterséges tárgyak rendszeren a törzs alakelemek többszörös és gyakran a lebonyolultabb változatai és összalaklatai, míg a természetiek pld. a Föld, a csillag, az alma a *gömbnek*, a hegy a *kúpnak*, a sziklahasadék szikláinak a *hasábnak* prototipikus alakjai. S ezekről leste is el az ember a törzsalakokat s így közelfekvő dolog, hogy *a gyermeknek is ezekből kell eltanulni ma is*. Így tehát a természet tárgyai bizonyos tekintetben, különösen a szervetlen világából valók: egyszerűbbek, könnyebben elemezhetők, könnyebben foghatók fel s így könnyebben is visszaadhatók, mert ezek adják a látásérzék útján keletkezett u. n. egyszerű képzeteket, melyek a szem legegyszerűbb, fényokozta érzeteiből állanak elő.

Ám, de a való természetben e törzsalakok majdnem mindig eltorzultan, elszabálytalanodva jönnek elő. S ha egyrészt csapongó alak-

juknál, alig ellenőrizhető határaiknál fogva a rajzoló részére szabadabb s így könnyebb feladatot adnak, nem kötvén őt a pontos, szigorú alakhoz; másrészt ezeken az egyszerű törzsalakú természetes tárgyakon a gidres-gödrösségükkel egyidejűleg jelentkező árnyéklati viszonyok, átmenetek eleinte nehezebben követhetőkké teszik a természetbeli tárgyakat. De éppen az a fő elve az én álláspontomnak, hogy: *a környezet tárgyai nemcsak alakjaikkal, hanem testiségükkel, domborúságukkal jelennek meg* a fény különböző eloszlását idézve elő s a szemben s az értelemben a domborúság továbbá a homoruság, laposság érzetét keltik, azaz a tárgyak árnyéklataikkal tűnnek fel szemünknek s csakis emiatt *látásnak* három irányban kiterjedteknek. Tehát ezen látszatuk szerint rajzolják le azokat a gyermekek. Amint az alakelemek s a testnek a távlatban való alakulata is fel vannak fogatva, azonnal árnyékolatni kell azt úgy, ahogy az megjelenik, mert csak így érti meg azokat a gyermek. De tegyük ezt oly egymásutánban egy-egy tárgyon, hogy a nehézségeket ne halmozzuk, hanem elemezve: egyenként győzzük le.

De ép azért, mert árnyékolatni is kell a rajzot, meg hogy a gidres-gödrös természeti tárgyakon nehéz *az árnyék eloszlását* követni: a természeti törzsalakokat — a természetben való felkeresés és bemutatás után — a maguk egyszerű, *szabályos* voltukban, mint golyót, hengert, kupot, hasábot, tehát mint mértani sima, fehér gipszet mutassuk be. Sőt a kézi foglalkoztatások s a slöjd kapcsán mintázandók is és öntendők is előbb a hegy-formák és a test-alakok s csak azután rajzolandók le ezek mint szabályos testek. És csak ezeknek utána, ismét a természet szemlélete alapján mint éggömb (képzeletből, mint félgömb), továbbá mint hegykupok, mint fatörzs-hengerek a valóság után, már most a szabálytalanságok lehető tekintetbe vételével is rajzolandók, illetőleg színnel festendők.

Ám de a nevezett *törzsalakok* a mesterséges tárgyak rajzolásának és festésének is alapjául szolgálnak, mert a mesterséges készítmények, mint a természeti alakok és célszerű természeti berendezések utánzatai ép e törzsalakok egyszerűbb vagy bonyolultabb összeszerkesztéséből állanak. S így, aki azokat az elemi törzsalakokat ismeri, az tudja a mesterséges tárgyakat is alakelemeikre részletezni; s aki tudja a geometriai testeket árnyéklatokkal megrajzolni, az tudja a legkomplikáltabb mesterséges tárgyat is megrajzolni és árnyékolni. Persze itt mindig elemi fokon értjük a szóban levő dolgok keresztülvitelét, ami a magasabb tanítási fokokon és osztályokban hova-tovább tökéletesedik. A harmadik osztályban még csak a három kiterjedésű testiség, a negyedikben azonban már a fokozatos kisebbedés vagy nagyobbodásban mutatkozó s a

legegyszerűbb szempont szerinti távlat alapján; az ötödikben és hatodikban pedig már a fénytán utbaigazítása mellett s annak gyakorlati interpretálása szerint *a vetett árnyék* ábrázolása is rajzi kifejezést nyer, habár szóbeli figyelemztetéseinket eddig sem kerülték ki a tünetények.

Értendők ezen rajz-munkálatok mindig és folyton tónusos, színes kivitelben: mert a környező világ színpompájával és szingazdagságával ragyog folyton és szakadatlanul körülöttünk. Azért tehát színesen kell minden feladatot megoldani.¹⁾

Hogy ezt mind lehetséges, 3—4 évre terjedő kísérleteim bizonyítják. Hogy tervemnek bizonyos részletei eleinte fogyatékosan és tökéletlenül sikerültek, az a kezdet nehézségein, a tervnek akkor kiforratlanságán s azonkívül a magam fogyatékoságain is mult. De munka közben tanítványaimmal együtt sokszor magam is tanultam, sőt oly dolgokra jöttem rá, amiknek azelőtt sohasem jutottam volt tudomására, amikor csak rajzoltam a minták, a természet után, de a jelenségek okai felől magamnak kérdéseket nem tettem volt fel. Ám itt kellett azt tennem, ha rajzunkba az ébredő élet vonását akartam belevinni!

Már az eddigiekből lehet látni, hogy oly rajzoktatási anyagot kerestem és csakis olyan anyag kell nekünk, amely *az általános emberi képzést is szolgálja* és pedig mind tárgyilag, mind alakilag s amely, mint már fentebb jeleztem, a legszorosabban kapcsolódik az elemi iskolai tananyaghoz, sőt a tananyagot a rajzórakon még szabadabban interpretálhatjuk, mint a kis számú s rendszeren más célokat is szolgáló előadási, tanítási órákon. Az egyes tanítási órák elszigetelt anyaga a rajzórán foglalható össze *egységes, összefüggő képpé*, amilyen maga a világ, az élet, ahol minden megvan és mindennek megvan a maga helye s egymáshoz való viszonya. Ha vannak az emberi lélekben érzetek és érzelmek, egyszerű és összetett képzetek és vannak *kösképek*, akkor vannak a nagyobb összefoglalású *összképek* is. És nekünk e lélektani menet rendjében az érzetek indítása mellett, az azokat kísérő érzelmek irányítása szerint a rajzolásban is kifejezésre kell juttatni eleinte a szem színtelen fényérzeteit: a sötétséget, a világosságot; azután a színes fényérzeteket, a színsorozatot s az egymásba való átmeneteket²⁾; majd a

¹⁾ Hogy ez kivihető legyen, arról gondoskodni kívánok későbbi fejtegetéseimben és módszeres utbaigazításaimban, mindig a legegyszerűbb utakat és módokat s legkisebb anyagi megerőltetést kívánó eszközöket kutatgatva és alkalmazva. De bizonyos, hogy ki lehet vinni.

²⁾ Magában is gyönyörű gyakorlat lehet pl. a második osztályban az ásványi szinanyagokat, porfestékeket készíteni, alkalmazni, hígítani, telíteni, átmeneteiket szabadon előállítani, agyag- vagy gipsz-alakokat bemázolni.

szem és tapintás érzeteiből kapcsolt primitívebb, de már mégis összetettebb objektív képeket, az ú. n. törzstestek alakjait. Fokozatosan tovább haladva az összetett képzeteket adó tárgyak rajzolásán s közben az emlékezet segítségével előállított tárgyi közképeken át eljutunk: egy-egy reális világdarabot bemutató összképhez.

A rajzóra különösen alkalmas a természeti jelenségek közül azok felfogatására, amelyeket szemünkkel veszünk észre, szóval amelyeknek anyagi megjelenésük van s ez mindig bizonyos megrajzolhatóságban nyilvánul; sőt világos felfogatásukhoz, megértésükhöz épen rajz, ábra, kép szükséges. Vagy például a tárgyak fényének, színének megértéséhez bizonyos fizikai, vegyi ismeretek kívántatnak, de azokra a tanítás az illető természettani, vegytani órákon ki nem terjeszkedik, mert ez már esetleg azon tantárgyak gyakorlati alkalmazásához tartozik. A rajztanítás ezen vonatkozásainál fogva alkalmas lesz ily ismeretek közlésére, a közlötteknek gyakorlati alkalmazására, amire különben a tanítás fokán ilyen óra és felfogás nélkül sohasem lett volna alkalom: de amikre *a tárgyi világ helyes felfogása és megértése végett* okvetlenül szükség van. Az elemi-iskolának ugyanis kell, hogy könnyű, népies módon behatoljon oly részletekbe, amelyeket eddig az „alacsony fok” címén hagytak el; a középfokon pedig, az elemiben feltételezték, vagy ha nem, akkor a tanuló feltételezett értelmi foka alapján egyszerű elmondással felfoghatónak tartották vagy az ottani anyagmennyiség miatt annak feldolgozásra a sor nem került.

Ha mi az elemi fokon, ahol még aránylag több időnk van hozzá, nem alkalmazzuk a fizikai és kémiai anyagi-összetettség nagy törvényét s ezen összetettséget nem úgy fogatjuk fel ismételten és ismételten, mint egy, mindenben uralkodó és folytonosan ható, az anyagi világot alakító, azt alakokba kényszerítő vonzó erő eredményét; ha ezt a törvényt nem váltjuk fel mindennap, hogy úgy mondjam „apró pénzre”, vagyis rajzi ábrázolásokban nem tesszük felfoghatóvá s nem tartjuk folyton ébren a tudatot: akkor a gyermekek felnőve sohasem fognak ennek mélyére hatni, mert csak röpke szóként fogják azontúl hallani. *Pedig enélkül nem állhat elő a természeti világrend s ebben az egyén saját helyzetének és szerepének megérthetése.* Enélkül csak botorkálás az élet, amely sikerülhet is, nem is, de nincs elvi alapokra fektetve.

Még egy meghatározásról kell szólanom, amely az egyes osztályok rajzanyagának forrását tüzetesebben jelöli ki. Legcélszerűbbnek találok, hogy a harmadik osztály a *harmadik-körből* különösen az épületről vegye minta-tárgyat. A negyedik osztálynak első sorban a szabadban a *tájképi szépségek és légköri tünemények* megfigyelései és festései szol-

gáljanak főanyagul. Az ötödik osztályban az ásványvilág ragyogó *színtükrözése* s a *növényország* alak-gazdagsága, színvegyülete és pompája nyújt kimeríthetlen sorozatot. A hatodik osztály az *állatvilág* példányait tartja főleg szem előtt s megközelíti magát az embert is!

De e szigorú rendszeresség mellett is, mely okvetlenül betartandó a fokozatos és logikus oktatási menet céljából, engedjünk tért a tanuló hajlamainak, kedvteléseinek is s ha a tanultak alapján vagy személyes ügyessége folytán más osztályok területére csap is át: mint magán-szorgalmi foglalkozás megengedhető ugyan, de követelményül nem szolgál.

Budapest.

Budinszky Károly.

A gazdaságtan tanítása a népiskolában.¹⁾

Ige.

Magyarország függetlensége egy fenséges eszme, melynek uralnia kell a haza minden egyes polgárának lelkét s szívét egyaránt. Ez eszme uralkodó hatásának egy pillanatra sem szabad háttérbe szorulnia. Ez eszme megvalósításáért a haza minden hű fiának tántoríthatatlan erővel, vasakarattal, céltudatos tettekben nyilvánuló honszerellemmel kell küzdenie.

Ma Magyarország függetlensége csak eszme. Hogy testet öltjön, nyelvén s érzelmében magyarra, művelté s gazdaggá kell tenni a nemzetet.

A vagyoni önállóság a függetlenség ajtaja.

Hogy gazdaggá legyen e nemzet, tanításuk okszerű gazdálkodásra a földművelő népet. Ezen oktató munkából a tanítóságnak is ki kell vennie a maga részét.

A gazdaságtan tanításának célja és haszna.

Célja a gazdasági termelés, főleg a gyümölcsfatenyésztés munkáinak *gyakorlat útján való megismertetése*; a gazdasági gyakorlatok alapján szerzett ismeretek elméleti kiegészítése és rövid összefoglalása.

A gazdaságtani ismereteknek kettős értékük van: u. m. tárgyi (anyagi) és szellemi (alaki).

A gazdaságtani ismereteknek értékesítése minden háztartásnak, legyen az szegény napszámosé, avagy uradalmak felett rendelkező dúsgazdag földbirtokosé, közvetlen anyagi hasznot hajt. Mennél jobban ki tudja valaki használni földjét, gazdaságát, annál nagyobb a saját közvetlen haszna. Gazdasági ismeretekre szegénynek, gazdagnak egyaránt szüksége van.

¹⁾ A «Sopronvármegyei ált. tanítóegyesület» által 50 koronával kitüntetett pályamunka. Szerzője a díjat a Sopronban létesítendő középiskolai tanulmányokat végző «*Tanítófiak Otthona*» javára ajándékozta. Szerk.

A kert beosztása, a veteményes ágyak készítése, az utak kimérése, a fa nyesése körüli teendők, a kiadás, bevétel, a haszon kiszámítása fejlesztik a gondolkozást, értékesítik a számtani s mértani ismereteknek gyakorlati alkalmazását, fejlesztik a szépérzékét, nemkülönben a szem-mértéket és a kézügyességet.

E közvetlen haszon mellett figyelembe veendő, hogy Magyarország földmivelő állam, földjei kitűnőek; de nincsenek kellőképen kihasználva; ezért közgazdasági szempontok szükségesek, hogy a népiskolák növendékei is szerezenek némi gazdasági ismeretet.

Tanítási elvek.

A gazdaságtan tanítására vonatkozólag a következő elveket tartjuk szem előtt:

1. *Az elméleti ismeretek alapját a gyakorlati foglalkozás adja meg.* Evégből a tanító maga foglalkozzék a növendékekkel s foglalkoztassa azokat az intézeti, vagy a tanítói kertben az e célra kitűzött szabad délutánokon. A szántást-vetést, trágyakezelést, állattenyésztést figyeltesse meg a gazdasági kirándulásokon.

2. *A tanító tartsa szeme előtt a község gazdasági viszonyait, arról tanítson,* aminek a gyermek hasznát veheti. Így Árvamegyében a krumpli termesztéséről, a Hegyalján a szőlőtermelésről tanítsunk inkább. Selymentenyésztésről csak ott lehet szó, ahol az eperfa jól tenyészik és így tovább.

3. *Ne akarjunk mindent megtanítani;* vegyünk annyit, amennyit a helyi viszonyok megkövetelnek, de azt tanítsuk meg jól. Rendszeres gazdaságtani tanításról szó sem lehet, tehát nem is lehet mindent felölelni, amit a tanterv elősorol.

4. *A természettudományok tanítása kapcsán* (állattan, növénytan, ásványtan, fizika, kémia) *közöljük alkalomadtán a gazdaságtani ismereteket is.* Az elemi népiskolában a gazdaságtan nem lévén rendszeres tantárgy, természetrajzi tanításunkat úgy kell alkalmazni, hogy ahol annak helye van, gazdaságtani ismereteket is közöljünk. Például a ló ismertetésekor a lótenyésztésről, a tehén tanításakor a szarvasmarhatenyésztésről, a tej feldolgozásáról, a tejszövetkezetekről, a sertés ismertetésekor a sertésenyésztésről, a méhnél a méhészetéről, stb. közöljünk gazdasági ismereteket.

5. *A gazdaságtan tanításában ügyeljünk a helyi iparra is.* Ilyenek: a fa, a bőr, a gyapju, a kender, len stb. feldolgozása.

6. *Gondoljunk a házi iparra is.* A földmivelő téli foglalkozásai. A fűzvesző, a gyékény, a szalma, a cirok stb. feldolgozása.

7. *A gazdaságtan tanítson gazdálkodni, mindent értékesíteni: szóval egy fillérből kettőt csinálni.* Nincs az a hulladék a háznál, melyet gazdaságilag értékesíteni nem lehetne. A rongy, toll, csont, ételhulladék, elhasznált cipő, ruha, leölt állatok eldobott részeinek értékesítése. Az a jó gazda, aki a gazdaságát csinnal, a szemnek tetszőleg rendezi; de emellett haszonnal dolgozik.

A tanítás anyaga.

A 3—4. osztályban csak kertészeti gyakorlatok fordulnak elő.

Az 5—6. osztályban tanítunk:

a) A *földművelésről*. A talaj, a talajnevek: vad talaj, termő talaj. Televényföld, homokos, agyagos, meszes talaj.

A talaj megmivelése, az erre való eszközök. A gépek előnye. Gépvásárlás társulás útján, közös erővel.

A trágya, természetes s mesterséges trágya. Ló, szarvasmarha, sertés, baromfi, emberi trágya, komposzt. Ugar, zöld trágya. Trágyakészítés, trágyakezelés. Mesterséges trágyák: gipsz, mész, csontliszt.

A vetés előkészítése, módja, ideje.

A váltó gazdaság. Talajjavító, talajrontó növények. Vetésforgás. Négyes forgó.

1. év.	Kapás növény <i>trágyával.</i>	Tavaszi gabonaféle.	Leveles takarmány.	Őszi gabonaféle.
2. év.	Őszi gabonaféle.	Kapás növény <i>trágyával.</i>	Tavaszi gabonaféle.	Leveles takarmány.
3. év.	Leveles takarmány.	Őszi gabonaféle.	Kapás növény <i>trágyával.</i>	Tavaszi gabonaféle.
4. év.	Tavaszi gabonaféle.	Leveles takarmány.	Őszi gabonaféle.	Kapás növény <i>trágyával.</i>

b) A *kertészetről*. A lányok tananyaga a *konyhakertészetből*. Azokat a növényeket termeljük, amelyeket a háznál s a piacon jól értékesíthetünk. Vegyük a legjobb fajtájú magvakat. A jó magért kiadott pénz bőven meghozza a kamatait.

A konyhakert célja, fekvése. Az alapos rétegforgatás, nagy, mély ásás. A konyhakerti eszközök. Melegágy. A gyökérnövények termesztése. Petrezselyem, répa, zeller, retek. Káposztafélék termesztése. A salátafélék termesztése. A hagymák. A paszuly, borsó, lencse termesztése. Az ugorka, tök, dinnye termesztése. A paradicsom s a fűszerek termesztése. Magtermelés, magkiválasztás. A málna, földieper, ribizli, köszméte termelése.

A fiúk tananyaga a *gyümölcs-kertészetből*. Csak nemes gyümölcsöket termeljünk. Csak olyan fajtákat ültessünk, amelyek a vidék viszonyaihoz illenek s bőven teremnek. A faiskola. Talajelőkészítés. A gyümölcsfák szaporítása. Magszedés, maggyűjtés. Magvetés. A vad csemete gondozása az oltásig. Az oltás, nemesítés. A hasítékba oltás

rontja a fát. Legjobb a szemzés, párosítás, héj alá oltás, oldallapozás. Az oltott fa átültetése és gondozása. A gyümölcs szedése, eltartása, aszalása. Lekvárfőzés. Szilvapalinka. A gyümölcsfák betegségei, ellenségei, védekezés. Őszi, téli munka a gyümölcsös kertben.

Gazdasági fák. A kertek eleven sövénye: akác, eper, galagonya, krisztustövis (gledicsia). Használható fák utak szélére *ritkán* ültetendők. Homokos talajba akácát; nedves talajba fűzfát, agyagos talajba jobb hogyha eperfát, nyárfát, juhart, kőrist, szilt ültetünk. A fák s az erdők haszna.

c) *Szőlőművelés*. A szőlő talaja. A rétegforgatás (rigolozás) fontossága s célszerűsége, bőven termő s hosszú életű szőlőt ad. A szőlő szaporítása: magról, szálvesszővel, bujtás, dugványozás. A szőlő nemesítése: gyökérbe oltás, párosítás. Hazai szőlő, fillokszéra, amerikai szőlő. Hazai vessző oltása amerikai szőlőre. Új szőlőtelepítés. Tavaszi, nyári, őszi, téli munka a szőlőben. A szőlő betegségei, ellenségei, védekezés. A szüret, a must, a jó bor, a jó pince, a bor gondozása, kezelése.

d) *Eperfa* termelés, selyemhernyó-tenyésztés, selyemtermelés. Eperfa nélkül nincs selyemtermelés. Epermaggyűjtés. Ágyások készítése. Epermagültetés. A kikelt eperfákkal való bánásmód, 1—2—3 éven át. Állandó helyre ültetés. Sövény féltörzsű fa, egész törzsű fa. Levélszedés. Selyembeváltóintézetektől jó pete ingyen. Nyomatott utasítás ingyen. A selyemhernyó élete. A selyemhernyó tenyésztése. Kikeltés, vedlés, etetés, gubózás, gubóértékesítés.

e) *Méhészet*. A méh élete. A méhek nemei: királyné, here, dolgoz méh. Méh lakások. Méhes, kaptárok. Tavaszi munkák a méhesben. Rajzás. Nyári munka a méhesben. Mézszüret. Viaszkészítés. A méhek betegségei, ellenségei, védekezés. A méhek telettete. Téli munkák a méhesben.

f) *Háztartás* a leányoknak. A lakás gondozása. Tisztaság. A ruhá nemű gondozása. Mosás. Cseléd tartás. Bánásmód a cselédekkel. A konyha. Takarékoság. Ételneműek beszerzése, téli eltartása.

g) *Állattenyésztés*. Leányoknak: baromfitenyésztés. Jó s nagy fajtaakat tartunk. A tehén gondozása, a tej feldolgozása. Fiuknak: szarvasmarhatenyésztés. Jó fajtaakat vegyünk. Tejszövetkezetek haszna. A lótenyésztésnél is a jó fajtaért ne sajnáljuk a pénzt. A sertéshizlálásról.

h) *Háziipar* a helység viszonyai s a lehetőség szerint: szalma, gyékény, kosárfűzfonás, cirokseprőkesztés stb.

Minden iskolában ezt az egész tananyagot elvégezni nem lehet. A tanító a helyi viszonyok szerint válogatja ki a földművelésen kívül a legalkalmasabb részeket.

Az ismétlő iskolában bővítjük az eddig szerzett ismereteket.

A tanítás módja, menete.

A tanítás módja a természetrajzéval egyeztethető össze.

Az ismereteket a gyűrűzetes tanmenet szerint tágítjuk. Az előkészítő fokon a beszéd- és értelemgyakorlatok, a természetrajzi olvas-

mányok, a szülőföld, a járás, a megye, az ország földrajzi ismertetésével kapcsolatosan nyújtjuk.

A közelebbiről a távolabbira haladunk.

A gazdaságtan tanítása szemlélet s gyakorlat nélkül holt anyag volna; azért a szemléltetésre s gyakorlatra kiváló gondot fordítunk.

A gyakorlat mindig előzze meg az elméletet, így haladjunk a szemléltetőről lassan az elvontra.

Tanításunkat alkalmazzuk a természetes sorrendhez. Tavasszal szemléltessük a szántást, vetést, faültetést. Nyáron az aratást, cséplést. Ősszel a gyümölcsszedést, értékesítést, szüretelést krumpli, répaszedést, kukoricatörést, elraktározást. Télen foglaljuk össze az ismereteket. Tanításunk a földmives téli foglalkozásáról.

A gazdaságtan, mint önálló, külön tantárgy a népiskolában nem szerepelhet.

Az I., II., III., IV. osztályban részint a beszéd- és értelemgyakorlatok, természetrajzi olvasmányok, a földrajzi ismeretek kapcsán készítetnek elő a növények a gazdaságtani ismeretek tanítására.

Az V—VI. osztályban sem szerepel a gazdaságtan mint önálló tantárgy. E célra külön órákat nem is jelölünk ki órarendünkben, hanem a természettudományokkal kapcsolatosan tanítjuk azt, az ezen tárgyakra szánt órák keretében.

Az ismétlő iskolában is a természettudományok keretében kell a gazdaságtani ismereteket tovább fejleszteni.

Gazdasági gyakorlatok.

A gazdasági gyakorlatokban a III., IV., V., VI. osztály növendékei vesznek részt. Egyszerre egyes csoportok dolgoznak. Az e célra rendelt óráknak a rendes órarenden kívül kell esniük. A 9, 10, 11, 12 éves gyermekektől nem várhatunk rendszeres munkát. Inkább csak egy-egy félórás, kellemes szórakozásról lehet itt szó, mintsem rendszeres, kitartó munkáról.

A tárgy iránti szeretet, érdeklődés felébresztése a cselekvő szemléltetés s a megfigyelni s szemlélni tanítás a fő, ez alapon nyújtandók az ismeretek.

A gyermekek segédkeznek a tanítónak, aki minden tettet megmagyarázza, miért teszi ezt, meg azt így, vagy úgy. Az ismétlő iskolások természetesen önállóan is foglalkozhatnak a kertben.

A gyakorlatilag szerzett ismereteket az V—VI-ik osztályban s az ismétlő iskolában elméletileg is rendbeszedeti a tanító növendékeivel, mert hiszen az elméleti tudásnak itt a gyakorlaton kell felépülnie.

Gazdasági kirándulások.

Amint jó természetrajzi oktatást tervszerűen előkészített kirándulások nélkül képzelni sem lehet, úgy természetesen a jó gazdaságtani tanításnak is kelleke a gazdasági kirándulás.

Önálló gazdasági kirándulásokat nem rendezünk a népiskolában, hanem összekapcsoljuk azt a természetrajzi kirándulásokkal, vagy megfordítva.

Szükség van e kirándulásokra már csak azért is, mert a népiskola nem lehet úgy felszerelve, hogy még a gazdaságtan tanításához szükséges szemléleteket is mind megadhassa.

Ha a természetrajzi kirándulásokon egy dohányföld, egy kukorica tábla, egy kenderes, gyümölcsös, szőlőskert, halastó, füzes, fűrészmalom stb. mellett elhaladunk, már amint azt a helyi viszonyok kínálják, a szükséges tudnivalókra felhívjuk a növendékek figyelmét, keveset, de jól megsejleltetünk, azután a pihenő alkalmával számon kérjük a látottakat, majd az iskolában feldolgozzuk az arra alkalmas anyagot.

Megtekintünk egy-egy gazdaságot, faiskolát, sajtgyárat, cukorgyárat, sörgyárat, cukorrépa földet, sertéshizlalót, gyapjumósót stb. amint a helyi viszonyok szolgáltatják az alkalmat.

A gazdaságtan tanításával nem lehet célunk a gazdasági elméletek halmazát felölelni. A kirándulásoknak is egyik célja az érdeklődés felkeltése, a tárgy iránti szeretet ápolása, a szemlélni tudás tanítása legyen.

A kirándulások ne legyenek fárasztók, hanem inkább testet-lelket felüdítő tanulságos séták, játékkal, dallal, egy kis uzsonafélével összekötendők, úgy, hogy kellemes emlékeket hagyjanak a fogékony gyermeki lélekben.

Mintatanítás.

V—VI. leányosztály.

Tétel: *a salátafélék termelése.*

Idő: egy félóra, a szemléletet s gyakorlatot ide nem értve.

I. rész. *Szemlélet, gyakorlat.* a) A tanító, tanítónő az iskola kertjében tavasszal felás, felásat egy jól megrágyázott kerti ágyat, felporhanyítja a földet, legereblyézi, az 1 cm. mélységű 1 dm. távolságu árkokat ültető deszka mellett ujjal, avagy ültető kampó hegyével megcsinálja. A salátamagvat megmutatja, az árkokban ritkán elszórja s szórátja, (mintha a kenyérdarabot a két ujjunk közé vett sóval megsóznók) az árkokat óvatosan, gyöngén betemeti, betemeteti, azután permeteztetve az ágyat megöntözi, megöntözteti. Ezután megfigyelteti a mag kelését, az ágy öntöztetését mindaddig, míg a palánták az ültetésre kellőleg megnöttek, 4—5 levelet nem hajtanak.

b) A kifejlett saláta palántákat egy arra előkészített megásott, jól felporhanyított, legereblyélt ágyba átültetjük.

Eljárás. Nézzétek meg jól ezt a salátás ágyat. A saláta palánták nagyon sűrűn nőttek. Ha itt hagynók, egyik palánta a másiktól nem tudna kifejlődni, nem kapnánk jó fejű salátát; pedig csak a fejű salátának van értéke. Hogy fejű salátát termelhessünk, a palántákat egyesével át fogjuk ültetni. Előbb az ültető kampóval megcsináljuk a lyukakat 2 dm. távolságra egymástól. A tanító a lyukakat ültető deszka mellett megcsinálja s csináltatja.

Most a palántákat szedjük ki. Mielőtt ezt tennők, a palántákat jól megöntözzük, hogy a föld megpuhuljon. Az egyes palántákat óvatosan (hogy a hajszálgökökerek le ne szakadjanak) kiemelem. Nézzétek itt a hosszú főgyökér, ennek a hegyét lecsipem, hogy a hajszálgökökerek fejlődjenek, mert ezek szívják a talaj felső részéből a növekedésre szükséges táplálékot. Most nézzétek meg jól, a palánta gyökerét bedugom a lyukba, a bal kezemmel, az ültető fánál a földet a gyökérhez nyomkodom, így ni. Át van ültetve egy palánta. Most átültetek még egyet, nézzétek meg jól. Most végy ki egy palántát N., csipd le a főgyökerét, ülted át. A csapat minden tagja vegyen ki s ültessen át egy pár palántát. Ha az egész ágy be van ültetve, kis kapával megkapáljuk, elegyengetjük; azután az egyes palántákat beiszapoljuk, végül az egész ágyat permetezve megöntözzük s öntöztetjük. A salátát minden este bőven meg kell öntöztetni; az ágyat tisztán tartani, porhanyító kapával kapálgatni.

II. *Elméleti összefoglalás.* Gyermekek! Készítettünk a kertben ágyat, vettünk bele saláta magot, megnéztük, hogyan kelnek ki a magvak, a palántákat átültettük. Itt a jó fejes saláta, nézzétek meg, a szemetek előtt fejlődött ilyen széppé. Most elmondjátok, hogy kell jó fejes salátát termesztetni. Feleljetek a következő kérdésekre: milyen földben diszlik a saláta? (Porhanyós, trágyás.) Hogyan kell a saláta ágyat előkészíteni? (Jól megtrágyázni, mélyen felásni, felporhanyítani, meggeregelyezni.) A magvak számára hogyan készítjük el az árkokat? (Ültető deszka mellett.) Milyen távolságra kell az árkokat csinálni? (1 dm.) Milyen mélynek kell lenni az ároknak? (1 cm.) Hogyan kell a magvakat elszórni? (ritkán, mintha kenyérdarabot sóznánk.) A magvak elszórása után mit csinálunk az árkokkal? (Óvatosan betakarjuk.) Ha az árkokat betakartuk, mit teszünk az egész ágygal? (Permetezve megöntözzük.) Ha a magvak kikeltek, mit kell tennünk? (Az ágyat tisztán tartani, gyomlálni, öntözni.)

Ki tudná az egészet elmondani? Mondd el te is N.! N.!

Ha a palánták 4, 5 levelet hajtottak, mit kell velük tenni? (Átültetni.) Miért kell a palántákat átültetni? (Hogy fejedjenek.) Az átültetésre hogyan kell előkészíteni az ágyat? (Felásni, megporhanyítani, legeregelyezni, a lyukakat megcsinálni.) Milyen távolságra kell a saláta-palántákat ültetni? (2 dm.) Hogyan kell a palántákat felszedni? (Előbb jól megöntözni, s óvatosan kihuzni, hogy a hajszálgökökerek be ne szakadjanak.) Az átültetés előtt mit kell tenni a főgyökérrel? (A hegyét lecsipni.) Miért kell a főgyökér hegyét lecsipni? (Hogy a hajszálgökökerek fejlődjenek, mert ezek szívják a táplálékot.) Mire kell ügyelni az átültetésnél? (Hogy a földet a főgyökérhez szorítsuk.) Ha a földet a főgyökérhez szorítottuk, mit kell tenni? (Jól megöntözni, beiszapolni.) Ha az egész ágyat beültettük, mit kell tenni? (Porhanyító kapával megkapálni s elegyengetni.) Ezután mit kell tennünk, hogy jó, nagy fejes s gyenge levelű salátát kapjunk? (Minden este langyos vízzel jól meglocsolni.)

Mond el egyfolytában, hogyan kell a saláta palántákat átültetni. N.! N.! N.!

A saláta haszna. Kellemes vértisztító étel. Hus mellé, sőt főzeléknek is elkészítve kedves eledel. A kertészek s ügyes gazdasszonyok jól pénzelnék belőle. Mi a saláta haszna?

A salátának ellensége a héjatlan csiga. Ez ellen úgy védekezünk, hogy a csigákat leszedjük s a salátás ágy földjére fahamut hintünk. A hamu a csiga nyálkájával lugot képez, ez a csigát megöli. Mi a saláta legnagyobb ellensége? Hogyan védekezhetünk ellene?

Összefüggő összefoglalás: a saláta ágy elkészítése, veteményezés, palántálás, kezelés, haszon, ellenségek, védekezés.

Feladat. Csendes foglalkozásul a gyermekek a táblára előre felírt főbb kérdésekre írásban felelnek.¹⁾

Sopron.

Simkó Endre.

I R O D A L O M.

Peres Sándor „Neveléstana.“

A mult évben a neveléssel foglalkozó nagy mű jelent meg *Peres Sándor* neves pedagógusunk tollából, a Lampel-Wodianer féle könyvkereskedés kiadásában.

Mi ezuttal a törzsgyökeres magyarsággal, gördülékenyen, kedvesen írott, az új eszmék tömegét magába foglaló, magyar nemzeti s vallás-erkölcsi irányban írott munkának a *rendszerét*, a *beosztását* ismertetjük, mert ki kell emelnünk, hogy ez a mű, különösen abban a tekintetben, hogy önálló filozófiai szellemben (de szerző szerint „filozófia nélkül“) kezeli a neveléstudományt, *alapvető* munka.

A nevelést *Peres* úgy határozza meg: „A nevelés az az *öntudatos* és *tervszerű* munka, mely a gyermeket a nemzeti társadalom *tényező* tagjává *alakítja*“.

A társadalomnak olyan *tényező* tagjává, mely testi s lelki erőinek mindenoldalu kifejlesztésével s ezen erők használni tudása s akarása által ura és szolgája önmagának s igazi testvére a nemzeti közösségben minden felebarátjának, kikkel együtt becsületesen szolgálják a nemzet érdekeit.

A nevelés *alakító* munka és nem ráhatás, mert utóbbi fogalom csak egyik, bár igen kiváló neme a nevelés munkájának, de nem egész nevelés, mert jól tudjuk, hogy gyakran épp azzal nevelünk, hogy bizonyos ráhatásokat elhárítunk; a nevelés sokszor visszafejleszt, sokszor merő változtatásból áll, tehát alakít. Ha a nevelés merő ráhatás volna, akkor pl.: a gondozást, ápolást, a szervezést kizárnók annak köréből,

¹⁾ A cikkhez mellékelve van még egy mintatanítás „a zöld oltásról.“ Szerk.

mint ahogy a két előbbi — az ugynevezett testi nevelést — a *herbartisták* ki is rekesztették, a szervezést pedig nem tudják a rendszerbe beilleszteni.

Az *öntudatos és tervszerű* jelzők erősen jellemzik a nevelést és élesen megkülönböztetik a társadalom egyetemének öntudatlan és tervszerűtlen nevelő hatásától.

Némelyek, mondja Peres, minden hatást, melyet a felnőtt ember a fejlődőre gyakorol, nevelésnek tartanak. Ez a meghatározás keveset mond és sokat markol, mit a nevelésről szóló tudományok szervezetlensége legkiáltóbban igazol. Azok, akik a neveléstudományt szervessé, rendszeressé tették, azzal szorították meg a nevelés fogalmát, hogy csak a tartalmatadó vagy pedig az erényessé, az erkölcsben jellemzővé tevő hatásokat vették be a nevelés körébe. Ezek a megszorítások tévesek, mert nevelésnek nem az egységes testi és szellemi életnek, hanem csak utóbbinak alakítását mondják s így a megbonthatlan egységet széttörik; tévesek, mert a nevelés *nemi* fogalma, szerintök *emberi hatás*; s *faji* jegye még sem tisztán emberi hatás, mert hisz a tartalommal való ellátásban s az erényessé levésben az emberi hatásokon kívül egy hatalmas tényező is vesz részt: a *természet* s egy nem tervszerűen ható, bár emberi tényező is: a *társadalom*.

A neveléstudomány *tárgya* — a növekedő embernek társadalmi taggá fejlesztése, alakítása, a *társadalmitás*. A társadalmitást tudományra az öntudatosság és tervszerűség emeli és alapjában ama alakulási folyamat ismeretétől függ, melyen át a növekedő ember a *társadalom* tagjává lesz.

Herbarték a neveléstudománynak alaptudományt teremtettek s azt gyakorlati filozófiának keresztelték. Ez adta meg a nevelés *célját*. A nevelés céljának megállapítása nem a neveléstudomány feladata. A nevelés célját a *természeti társadalom szabja meg* s a *filozófia és hittudomány fölismeri*. Ezt a célt *ismernünk* s ehhez *alkalmazkodnunk kell*, de ezt a célt nem a neveléstudomány tárgyalja. Mi ez a cél? A társadalomban: ennek tényező tagjává fejlődött, meglelt ember. A társadalom, melyben mi élünk, erkölcsi alapon áll és a tökéletesedés felé halad, éppen azért a *hittudomány és filozófia* követelhetik, hogy a növekedő ember a nemzeti társadalomnak valláserkölcsig szilárd jellemű, tényező tagjává legyen.

Ha a neveléstudománynak tárgya a *társadalmulás* (társadalmi taggá lehetőség) és a *társadalmitás* (társadalmi taggá tevés, alakítás), akkor a neveléstudomány felosztását maga a tárgy eszközli:

1. *A társadatmulástan.*
2. *A társadalmitástan.*

Herbart-Reinék a neveléstudományt rendszeres és történeti ágra osztják fel; amazz elméleti és gyakorlati részre, az elméletit céltanra és módszertanra, a gyakorlatit a nevelés formájáról szóló tanra és szervezettanra különítik el. A módszertant felosztják tanítástanra és vezetéstanra.

Ez a felosztás a neveléstudományban szembe állítja a rendszerest

a történetivel. Vajjon a történeti nem rendszeres és nem minden neveléstudomány történeti-e, mert történeti alapon épül föl? Ha igen, akkor az ilyen felosztásra nincsen semmiféle alap. A történet külön tudomány, melynek egyik ága a neveléstudomány. Ebből következik, hogy két tudománnyal van dolgunk: a neveléstudománnyal és a neveléstudomány történetével. Ezeket egymás alá rendelni, egymásba szervesen beleilleszteni nem lehet.

A neveléstudomány gyakorlatira s elméletire sem osztható fel. Az ugyan bizonyos, hogy a nevelés gyakorlata s elmélete két különböző dolog, mert az egyik cselekvések sorozata, a másik tudomány. Épp azért, maga a neveléstudomány a *gyakorlatra vonatkozó elmélet*. Az, ami a neveléstudomány *elméletére* vonatkozik, nem neveléstudomány, hanem — filozófia. A neveléstudomány a nevelés mesterségét akarja öntudatosá, tervszerűvé, művészetté tenni; *céljánál* fogva tehát gyakorlati tudomány; a neveléstudomány a nevelés munkájával foglalkozik, tehát *tárgyánál* fogva is gyakorlati tudomány. *Herbarték* a céltant s ebben a „gyakorlati filozófiát” a neveléstudomány szerves részévé akarták tenni, a filozófia pedig, bármint ékeskedik is a „gyakorlati” jelzővel, az elméletek elmélete. Igazuk tehát e felosztásban csak úgy volna, ha a nevelés céljának megállapítását a neveléstudományra tartozónak vélnők. De mert a nevelés céljának megszabása nem a neveléstudomány feladata, maguk *Herbarték* szerint is a nevelés célját a gyakorlati filozófia szabja meg, tehát a filozófia s nem a neveléstudomány. Hiszen az ő módszertanuk sem a bölcselkedésnek, vagy a tudományok rendszerezésének módszereivel foglalkozik, ami nem is tartoznék ide, hanem a nevelésnek, ennek a cselekvésnek, munkának a módjait tekinti át, vizsgálja s rendszerezi s így módszertanuk ugyanaz, — mondja Peres, — amit mi is annak tartunk; ez a módszertan pedig, célját és tárgyát tekintve, teljesen gyakorlati.

Igy hát a neveléstudomány elméleti s gyakorlati nem lehet, de a nevelésnek van *elmélete* és *gyakorlata*; amaz a neveléstudomány, emez a nevelésmesterség s utóbbit az előbbi művészete emeli, az előbbit pedig az utóbbi ellenőrzi, korrigálja s a gyakorlat igazságaival ellátja és haladásra serkenti.

Peres a társadalmulástanban a nevelendő gyermekkel foglalkozik, amennyiben ez *öntudatos és tervszerű alakító munka nélkül fejlődik* és alakul. *Herbarték* is foglalkoznak a nevelendő gyermekkel, akiben azonban csak a lelket látják; a lélektant a módszertan ama főrészének tekintik, melyre a nevelés szabályait, a módszert ráépítik. Az elméleti neveléstudomány felosztását a módszertanon alul lélektani alapon végezik s ettől csak akkor térnek el, mikor a kormányzást a (rendtartást) is fölveszik a vezetéstanba, noha ennek alapjául a lelki élet egyetlen ágát sem jelölik meg. *Reinhold*, aki már a gyermek testi életét is figyelembe veszi, tárgyilag közelebb áll *Peres*, mint *Herbarthoz*, de igen nagy különbségek vannak köztük. Nevezetesen: ők neveléstanilag is elválaszthatónak tartják a testi és lélektant egymástól. *Peres* neveléstani szempontból a testi és lelki természetes fejlődést vizsgálja úgy, ahogy ez az egyénben együttesen s egymást föltételezve történik. Ők „elméleti neve-

léstudományukat“ — a céltant kivéve — mérően lélektani alapon rendszerezték s ezzel egyoldalságba estek; a neveléstudományt elméletire és gyakorlatira vágták szét, amivel a szervezeti kérdéseket az „elméleti neveléstudományból“ kirekesztették s a szervezettant csak lógóssá tették. Lélektani alapon nem voltak képesek a neveléstudományba beilleszteni az iskolák szervezettanát, tehát csináltak ebből a neveléstan mellé egy „gyakorlati neveléstudományt“. Ők a gyermek társadalmi alakulásával egyáltalán nem gondoltak, amennyiben foglalkoznak vele, már a nevelés körében teszik azt.

Peres a *társadalmulástant* két részre osztja azon az alapon, hogy a gyermek fejlődése és alakulása a természet és a társadalom együttes hatásának eredménye. A társadalmulástan tehát feloszlik:

1. *Fejlődéstanra.*

2. *Alakulástanra.*

Megjegyzi, hogy neveléstani szempontból ez a fölosztás is fölösleges, ha a test és lélektan és társadalomtan már oly fejlődött, hogy az ember-egyén fejlődését egységesen tárgyalni, föltételeit és törvényeit egységesen megállapítani képes.

A *társadalmítástant* nem osztja fel ezen az alapon, t. i., hogy a gyermek növekedésében természetes fejlődést és társadalmi alakulást különböztetünk meg. Nem, mert a nevelés munkájával az egységes egyént s nem ennek egyes részeit, szerveit alakítják; nem, mert a társadalmítás mint csakis az embernek öntudatos s tervszerű munkája, már lényegében más, mint a társadalmulás, a fejlődés és alakulás, a természet s társadalom ez öntudatlan s tervszerűtlen hatása.

A társadalmítás maga a tulajdonképeni nevelés, a munka. E munka föltételeihez tartoznak a *cél*, a *tényezők*, amelyek a munkát teljesítik; az *eszközök*, amelyekkel a munkát végrehajtjuk és a *tárgy*: a nevelésnél a gyermek, akire a munka alakítólag hat. Ezekről a föltételektől függ a munka végrehajtásának lehetősége és módja, azért a módszertan, melynek tárgya magának a munkának a végrehajtása, a módja, nem foglalhatja magában a nevelés föltételeit is, de igen, a nevelés munkájának fajtáit, az ugynevezett: gyakorlatot. A nevelés föltételeivel azonban foglalkoznia kell a neveléstudománynak, mert hisz ezek a gyakorlatok a nevelés munkájának a módját megszabják.

Hogy miért osztotta hát Peres neveléstudományát két részre s miért nem többre, aszerint, amint a föltételek számát megállapította, erre azzal felel, hogy a társadalmulást, a gyermek fejlődését, alakulását, tehát a gyermeket, akire a nevelés vonatkozik, a nevelés fő s alapföltételéül ismerjük mindnyájan, akik neveléssel foglalkozunk és hogy a társadalmulás nevelői beavatkozás nélkül történik, míg a többi elsorolt föltétel csakis a nevelői beavatkozás tényénél és tárgyalásánál lép föl és követeli meg teljes figyelmünket.

A tényezőket, eszközöket és módokat azért nem foglalta be P. a módszertan keretébe, mert a módszertan a nevelés végrehajtásának hogyanját állapítja meg s így átlépné körét, ha a tényezőkkel és eszközökkel a módszertani szempontokon kívül is foglalkoznék. A ténye-

zők s eszközök az alakítás végrehajtói. Hogy mennyire belevalók a kormányzás s mennyire nem tartoznak csupán a módszertan körébe, leginkább bizonyítják *Herbarték*, akik a módszertant főfogalomként téve, a tényezőket: a műveltség anyagát, a természeti s emberi alkotásokat, melyek az alakító hatást fokozzák s részben az eszközöket: a nevelő munkát végrehajtó egyéneket, intézményeket s a nevelés munkájához szükséges szerszámokat sem tudták elhelyezni.

A *társadalmítástant* azon az alapon, mik kellene a megadott társadalmuláson kívül a nevelő munkához, felosztja Peres:

I. Bevezető rész.

II. A nevelés végrehajtóival, eszközeivel foglalkozó *szervezetanra*.

III. A nevelő műveltségi anyaggal és az anyag feldolgozásának, a szerszámok alkalmazásának módjával foglalkozó módszertanra.

A *szervezetan* keretében foglalkozik Peres Sándor a családdal, az egyházzal, a közösség életével s az ifjúsági egyesületekkel.

A *módszertant* két főbb csoportra osztja:

1. Tervezetanra.

2. Alkalmazástanra.

A tervezettnél szól: 1. az ápolás, 2. az oktatás, 3. a szoktatás tervezettnél és tényezőiről.

Az alkalmazástanban tárgyalja: 1. az ápolást, 2. az oktatás módszerét. Utóbbiban foglalkozik az oktatás tartalmi s alaki mozzanataival, az oktatás alakjával s az oktatás eszközeivel.

A társadalmítástan IV. része szól a szoktatás módszeréről:

a) a szoktatás közvetlen céljairól;

b) a szoktatás munkáiról: példaadás, utasítás, gyakorlás, felügyelet, igazságszolgáltatás;

c) a szoktatás alakjairól;

d) a szoktatás eszközeiről.

*

Ami a filozófia köréből a neveléstudomány körébe tartozik, a gyermek természetes fejlődését és szellemi képességeinek alakulását Peres neveléstudományában tárgyalja. Mindenesetre érdekes és hasznos lenne az az eszmeharc, mely tisztázná, mennyiben lehet a nevelés munkájában segítő eszköz a filozófia.

Ájánljuk Peres Sándor értékes, érdekes, eredeti gondolkozásra készítő nagy művét, mely szerzőjét a világirodalom nevesebb pedagógusai körébe emeli, olvasóink becses figyelmebe.

Vajda Péter.

VEGYESEK.

Neményi Ambrus. December hó közepén hunyt el élete delén közelítettünk egyik kiváló alakja, Neményi Ambrus országgyűlési képviselő, jeles közgazdasági írónk s publicistánk. Súlyos veszteséget jelent hazánkra nézve eme kiváló szellemű férfiú s lelkes hazafi halála, akinek vas szorgalmától, tudományától s mélyen járó elméjétől még sok hasznos munkát várhattunk. Az elhunytban Neményi Imre dr. miniszteri osztálytanácsos, a tanítóképzési ügyosztály vezetője, imádásig szeretett bátyját veszítette el. Adja az ég, hogy a fájdalomtól mélyen sujtott testvér megnyugvást találjon az isteni akaratban, amelynek utait véges elménk fel nem foghatja.

A közoktatásügyi minisztérium új ügybeosztása. Alább közöljük *Berzeviczy* Albert dr. vallás- és közoktatásügyi miniszter rendeletét a minisztérium új ügybeosztásáról. Az új beosztással különösen a tanítóképzési VI/c. osztály ügyköre bővült meg. Ebbe osztatott be egy nagy fontosságú közérdekű közügy, az *alkoholismus elleni védekezés*, amelynek mind társadalmi, mind orvosi és pedagógiai vonatkozásai igen elágazók. Evvel közelebb jutottunk egy lépéssel ahhoz, hogy a tanítóképzési, mint «pedagógiai osztály» teljesen megfeleljen jellegének, t. i. hogy az összes általános pedagógiai szakkérdéseket felölelje és intézze. Még közelebből érint minket azon intézkedés, hogy a polgáriskolai tanítóképző-intézetek és az Erzsébet nőiskola ügyei s velük együtt a *tanítóképző-intézeti tanárképzés is* az elnöki ügyosztályból visszahelyeztettek a tanítóképzési ügyosztályba. Mi ugyan méltónak és természetesnek azt találunk, hogy az intézetek oda osztatnának be, ahova a tanárképzés többi intézményei, a középiskola tanárképző-intézet, az Eötvös-collégium kerültek, t. i. az egyetemi osztályba. Ez felelne meg leginkább azon elvi törekvésünknek, hogy a tanítóképző-intézeti tanárképzés súlypontja az egyetemre kerüljön s az egyetemen dirigáltassék. Azonban addig, míg ez keresztülvihető lesz, szerencsés megoldásnak s a tanítóképzés ügyére nézve nagyfontosságú intézkedésnek tartjuk, hogy a polgári képzők s velük együtt a tanítóképző-intézeti tanárképzés az elnöki osztály helyett a tanítóképző-intézeti osztályban intéztessék. Így talán elérhetjük azt, hogy a felekezetek polgári iskolai tanítónőképzése mai szomorú állapotai rendeztetnek. S remélhetjük azt, hogy a tanító- (különösen a tanítónő-) képző-intézeti tanárképzés fejlesztetni fog, főleg hogy e tanárképző-intézeteknek az elemi képzőkhöz való kapcsolata jobban kiépül s a gyakorlati kiképzésnek az elemi képzőkre való vonatkozásai rendezettebbé s bensőbbé lesznek. A beosztást a Magyar Tanügy 15. száma ekkép közli:

Az 1905. évi január 1-től számítható hatállyal: 1. Az Erzsébet nőiskola és az I. ker. áll. polg. iskolai tanítóképző-intézet ügyeit, mint amelyek a tanítóképzés ügyeivel szervi kapcsolatban vannak, az elnökségből a VI/c. ügyosztályba tette át. 2. A szerzői Jogi Szakértői Bizottságra, a Magyar Tudományos Akadémia és a Kisfaludy-társaságra, a Földrajzi, Földtani, Természettudományi és Néprajzi társaságra és a nemzetközi földmérésre vonatkozó ügyeket a IV. ügyosztályból az elnökséghez utalta át, ahol jelenleg is a többi ezekhez hasonló

természeti ügyek tárgyaltnak. 3. Az izr. siketnéma-intézet ügyeit a II. ügyosztályból az összes emberbaráti intézményeket kezelő VII. ügyosztályba tette át. 4. A középiskolai tanárképző-intézetek és tanárvizsgáló-bizottságok, valamint az Eötvös-kollegium ügyeit az V. ügyosztályból a IV. ügyosztályba helyezte át. Megjegyzi a miniszter, hogy ez intézkedése is csak abban a fentemlített elvben bírja okát, melynél fogva kívánatosnak találja, hogy e pontban idézett ügyek, melyek az egyetem bölcsészeti karának tevékenységével kapcsolatosak, — az e részben régebben fennállott állapotnak megfelelően — az egyetemek ügyeit intéző ügyosztály keretébe helyeztessenek vissza. Magától értetődik azonban, hogy ez ügyosztály a középiskolai érdekű dolgokra nézve az V. ügyosztályt esetről-esetre meghallgatni tartozik. 5. A szellemi higiéne kérdése a modern közoktatásügy elsőrendű tényezőjévé válván, felhivta a tanügyi osztályokat, hogy e körülmény figyelembevételével a VII. ügyosztály véleményét kikérjék minden olyan esetben, midőn ezen osztály hozzászólását, illetőleg az ezen osztály ügykörével kapcsolatban álló szakférfiak meghallgatását szükségesnek tartják. 6. Az alkoholizmus elleni védekezésre vonatkozó ügyeket, bármelyik osztály ügykörét érintsék is azok, a feltétlenül szükséges egyöntetű eljárás minél hatályosabb biztosítása érdekében egy kézben kívánván összpontosítani, a miniszter azoknak elnöki ügyszámok alatt leendő intézését a VI/c. osztályba utalta át. Ez ügyek kezelése természetesen teljesen az elnöki iroda feladata leendő.

A polgári iskolák és a tanítóképzők szakfelügyelete. A Budapesti Hírlapban olvastuk a következő hírt: *Berzeviczy* Albert kultuszminiszter valamennyi tanfelügyelőhöz körrendeletet intézett, amellyel életbeléptette a polgári iskolák *tanulmányi szakfelügyeletét*. *A királyi tanfelügyelőkre amugy is nagy föladatot ró az elemi népoktatás vezetése*; ezért a kultuszminiszter a polgári iskolák felügyeletére külön megbízást adott, egyelőre tizennégy szakférfiúnak, kiknek kinevezését legközelebb közli majd a hivatalos lap. Már néhány év előtt nagyon fölendült a polgári iskolák ügye, amikor a *gondnokságok és iskolaszékek laikus vezetése alól* szabadultak. A mostani rendelet *tanulmányi szempontból is hasznára lesz a polgári iskoláknak*.

Ime, a polgári iskolák megkapták a maguk külön tanulmányi «szakfelügyelőiket.» A tanítóképző-intézetek pedig, mint a polgári iskoláknál magasabb fokú és szakintézetek az új törvényjavaslat szerint továbbra is megmaradnak az elemi népiskolák tanfelügyelőinek tanulmányi felügyelete alatt. Pedig minden *elfogulatlan* szakember előtt napnál világosabb, hogy a megyei tanfelügyelők a tanítóképzők tanulmányi felügyeletére képtelenek. A szakfelügyeletet mi kértük most és megadták — a polgári iskoláknak ugyanazzal az indoklással, amellyel mi kértük. Mi más ez, mint a képzőintézeti oktatás lekicsinylése. Ez az intézkedés a bekoronázása annak a mellőzésnek és szerencsétlen szerepnek, amelyet országos egyesületünk a népoktatási törvényjavaslat megalkotásában vitt.

Kimutatás

a f. évi január hó 9-éig befizetett tagsági díjakról.

1901-re: Mocsáry Gerő (2 korona).

1902 re: Mocsáry Gerő (8 korona).

1902. II. félévre: Békei Józsa (4 korona).

1903-ra: Mocsáry Gerő (6 korona), Szenté Pál (2 korona 20 fillér).

1903. II. félévre: Békei Józsa (4 korona).

1904-re: Gör. keleti tanítóképző Balázsfalván, Watzesch Janka, Watzesch Gizella, Diviaczki Rezső, Botos Imre, Litschauer Teréz, Huzják Lukács, Rónai Sándor, Heinrich Józsa, Kerezsi György, Breuer József, Petrovác József, dr. Lázár Gyula, dr. Lázár Gyuláné Kasztner Janka, dr. Wolafka Nándor, Exner Leó, Jankó László, Nieerensee József, Balázs Endre, Kárpáti Károly, Gokler Antal, dr. Baló József, Kurucz Ernő, Kiss György, Kapi Gyula (Sopron), Miklós Gergely, Rohn József, Makai Jenő, Zayzon Dénes, Dittert Ferenc, Faluvégi Albert, Tömör Boldizsár, Horváth A. János, Kolbai Arnoldné, Szenté Pál (8—8 korona).

1904. I. félévre: Heves György, özv. Fábíán Károlyné (4—4 korona).

1904. II. félévre: Belányi Tivadar, Grész Ernő (4—4 korona).

1905-re: Dr. Weszely Ödönné Balajthy Ilona, dr. Koch Ferenc, Áll. tanítóképző Léván, Polyák Mátyás, Dr. Szeman János, Fazakas József, Áll. tanítóképző Kolozsvárt, Karsay Jolán, Áll. tanítónőképző Győrött, dr. Bilinszky Lajos, Urbányi Karolina, Szt. Domonkos-rendi apácák Kőszegen, Bellosits Bálint, Beyer József, Desics József, Eber Sándor, Huzják Lukács, Kiss Á. József, Kovács Dezső, Mihalitska István, Scherer Sándor, Wohlmuth István, Horvay Ede, Áll. elemi tanítóképző Budapesten, Áll. polg. isk. tanítóképző Budapesten, dr. Pauler Ákos, Ág. ev. tanítóképző Sopronban (8—8 korona).

1906-ra: Schreder Izabella (8 korona)

Kérelem.

Lapunk jelen számához postautalványt mellékeltem; kérem a t. tagtársakat, hogy azt tagsági díjaik beküldésére mielőbb igénybe venni sziveskedjenek.

Budapest, 1905. január 9-én.

Horvay Ede,
egyes. pénztáros

MAGYAR LÁNYOK

..... KÉPES HETILAP

FIATAL LEÁNYOK SZÁMÁRA.

... SZERKESZTI ...

TUTSEK ANNA.

Azoknak való ez a nagy gonddal
s szeretettel szerkesztett lap, a
kiknek a legnehezebb szép és jó olvas-
mányt adni, t. i. a fiatal magyar lány-
nak. A legjelesebb írók, tanítók, tanító-
nők irnak a MAGYAR LÁNYOK-ba.
A szépirodalmi részen kívül felette
becses és tanulságos részei a lapnak
az ismeretterjesztő czikkek, továbbá
a háztartás, kertészet, konyha, kézi-
munkák, női foglalkozások, divat stb.

———— körébe vágó rovatok. ————

ELŐFIZETÉSI ÁRA

Egész évre 12 kor.

Fél évre 6 kor.

Negyedévre. . . . 3 kor.

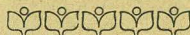
KIADÓHIVATAL:

△ △ BUDAPEST △ △

ANDRÁSSY-ÚT 10.

MUTATVÁNYSZÁM

KÉRÉSRE INGYEN.

A LEGJOBB, LEGELTERJEDTEBB

△△ KÉPES GYERMEK HETILAP △△

AZ ÉN UJSÁGOM

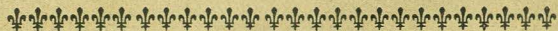
... SZERKESZTI ...

PÓSA LAJOS.

MEGJELEN MINDEN SZOMBATON.

Semmiel nem okozhatunk nagyobb örömet a
gyermeknek, mint AZ ÉN UJSÁGOM-mal. Meséi-
vel, elbeszéléseivel, tréfáival, verseivel, képeivel
állandó mulatságot, szórakozást szerez az apró
embereknek. **Csak 2 korona negyedévre.** Január-
ban minden előfizető gyönyörű mesemondó nap-
tárt kap ingyen. Előfizethetni AZ ÉN UJSÁGOM
kiadóhivatalában, Budapest, VI., Andrásy-út 10. sz.

— ELŐFIZETÉSI ÁRAK —

Negyedévre 2 korona

Fél évre 4 korona

Egész évre 8 korona

Mutatványszámot ingyen.